

Radost' evanjelia

Apoštolská exhortácia
pápeža Františka
Evangelii gaudium je
skutočnou smršťou

str. 5

Náboženskú skúsenosť nezmažeme

Rozhovor o vianočných
zvykoch s etnologickou
Eleonórou Klepáčovou

str. 15

Príloha

S lampášikom do
rozprávky
Štrnásť vianočných
rozprávok

Advent Boha

To zas budú Vianoce! Upratané ešte nemám, piecť som ešte nezačala, chrípka zúri v celej rodine... A darčeky? Prosim vás, a za čo...?“

Tak akosi odznieval monológ mladej panej v autobuse.

Áno, uznávam: To zasa budú Vianoce! Lež chtiac-nechtiac sa mi v myslí čoraz väčšmi vynára otázka: Prečo? V hĺbke duše tuším odpoveď a som z nej smutný. Vlastne, veľmi smutný.

Som smutný z generácie, ktorá spoznala ako formu duchovného života len bar, ekonomiku, počítače a mobil. Smutné je však to, že ľudia to už nie sú schopní ani spozorovať. Všetka lyrika pre nich vyznieva smiešne a málokto je ochotný prebudiť sa na akýkoľvek duchovný život. A tak žijeme z chladničiek, televízorov, politiky, bilancií a horoskopov. Sterilitu vlastného vnútra zväčšujeme hriechom, ktorému sme honosne a ľživo dali názov láska. Storočie reklamy, násilnia, vojen a terorizmu nazývame pokrokovým. Smejeme sa z poézie, fariieb, manželstva a interrupcií a hovoríme tomu dynamizmus života. Za vrchol kultúry a kultúrnosti považujeme mariáš alebo bridž, podľa toho, k akej kaste patríme či chceli by sme patriť. Experiment karteziánskej revolúcie sme zakľúčili robotizáciou seba samých a cítime si byť slobodní. A tak sme si ani nevšimli, že sme vysušenejší ako piesok púšte. Dobrovoľne sme začali vyvlastňovať svoje duše. Boh so svojím Dekalógom je pre nás nepohodlný. Vytvárame si vlastných bôžikov a my sme ich proroci. A koncom roka si vzdychneme: To zasa budú Vianoce... A čakáme, aké budú. Zväčša však v radoch v nákupných centrách...

Lež nečakáme osamotení. Je tu ktosi, kto čaká s nami. Na nás. Na mňa, na teba, na ľudstvo.

Odvážne to môžeme nazvať advent Boha.

Áno, Boh očakáva, že si uvedomíme, že tento svet kvári len jeden problém: znova objaviť, že jestvuje život ducha, ktorý je na vyššom stupni ako hybrid všeľudskej inteligencie. Je to totiž jediný život, čo uspokojuje človeka. A pre nás, čo sa pri slávnostných príležitostiach tak radi a euforicky bijeme do pŕs a hrdo vyhlasujeme, že aj my patríme do suity jeho učeníkov, začína sa tento život očakávaním príchodu Dieťaťa do nie priveľmi vábnej maštale.

Boh prežíva advent nášho príchodu k nemu. Na to nepotrebuje náš vyparádený byt. Čaká „vyparádenú“ dušu. Nepotrebuje ani cukrovinky na slávnostných stoloch. Sám sa chce sať sladkým pokrmom. Nad chrípkou v rodine sa iba usmieva (dúfam, že mi teológovia a lekári odpustia). On chce liečiť „chrípku“ našich duší. A darčeky? samo nebo sa nám chce stať darom.

A tak Boh čaká. Čaká, lebo vie, že ľudia nijakých čias sa mu tak nerúhali ako my, ale zároveň nikdy nebol taký očakávaný ako v dnešných kakofonických časoch. Vie, že nijaká generácia neklesla tak hlboko do žumpy hriechov a vlastnej bezmocnosti ako naša, ale ani nijaká generácia ešte tak netúžila po očiste a pohľadni. Vie, že nikto ho tak exaltovane neignoroval ako my, ale pritom

Jerome Pryor, SJ: Epifánia

nikto nikdy tak ani netúžil po tichosti jeho lásky.

Advent Boha. Čakanie Boha. Boh čaká v očakávaní. A v klopaní. Klope na náš „ochranný“ pancier duše. Klope, vytrvalo klope, lebo chce vstúpiť. Chce nás naučiť prežívať advent.

Nebráňme mu. Vytiahnime na stožiar svojho života bielu vlajku. Vzdajme sa Bohu. Len potom budeme môcť povedať:

To budú Vianoce!

A to bude ten najkrajší darček. Najmä sebe.

PAVOL PRIKRYL

Myšlienka čísla:

*Dnes sa vám v Dávidovom meste narodil
Spasite , Kristus Pán.*

Lk 2, 11

Pápežské slovenské kolégium svätých Cyrila a Metoda oslavuje 50. výročie od svojho vzniku

Ohnisko náboženského života

Vari niet Slováka, ktorý by nepočul o rímskom Ústave sv. Cyrila a Metoda (SÚSCM). Bol postavený vďaka zbožnosti a obetiam veľkého množstva slovenských veriacich žijúcich po celom svete.

Myšlienka vzniku SÚSCM sa začala vytvárať takmer pätnásť rokov pred jej dozretím a uskutočnením. Myšlienka ústavu sa vynárala z duchovných potrieb Slovákov doma a v emigrácii. Hlavnú účasť na tomto vývoji mali najmä kňazi, ktorí boli vysvätení pred rokom 1950 alebo tesne po ňom. K nim sa pridali kňazi a katolícki laici, ktorí utiekli zo Slovenska pred prenasledovaním.

PRVÉ ASOPISY

Pri spoločných stretnutiach si slovenskí kňazi a rehoľníci uvedomovali čoraz silnejšie, že boli vysvätení pre slovenské diecézy, a preto musia pracovať pre Slovákov. Zhodli sa, že budú vydávať časopis pre Slovákov v zahraničí, ktorý bude mať duchovný a formačný obsah a s informáciami o stave Cirkvi na Slovensku. Tak vznikol časopis *Hlasy z Ríma*. „*Ke sme už mali materiály pre asopis, prišiel nás navštíviť prvý utečenec k az Anton Botek, ktorý bol redaktor Katolíckych novín, a krátko potom prišli aj spišský k az Štefan Náhalka a tešite Stanislav Xaverík, CCG. A tak aj vďaka nim mohlo vyjsť prvé číslo v januári 1952,*“ spomína si na vznik mesačníka *Hlasy z Ríma* kardinál Jozef Tomko, ktorý tiež stál pri zrode časopisu.

Vydávanie *Hlasov z Ríma* bol aj podnet, aby sa po rímskej návšteve Mons. Miloša Mlynaroviča, predsedu Združenia slovenských katolíkov v Amerike (ZSK), a Jána Lacha, farára vo Whitingu v Indiane a podporovateľa slovenskej tlače, zriadilo v Ríme na jeseň 1955 Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda. V roku 1961 začali vychádzať zborníky *Slovak Studies*, ktoré sa stretli so záujmom najmä v univerzitných knižniciach. Čoraz častejšie sa však začala vynárať potreba pracovných miestností, vlastného priestrešia.

EXSUL FAMILIA

Duchovná služba slovenských kňazov v Ríme dostala nový základ, keď roku 1952 pápež Pius XII. Apoštolskou konštitúciou *Exsul Familia* zriadil Najvyššiu radu pre emigráciu pri Konzistoriálnej kongregácii (v súčasnosti je to Kongregácia pre biskupov). Svätý Otec ustanovil, že sa pre vysťahovalcov majú zriadiť misie v každej krajine, kde ich žije väčší počet. Anton Botek, ktorý viedol slovenskú misiu v Taliansku, sa stal členom Najvyššej rady pre emigráciu. Svätá stolica postupne zriadila pre Slovákov misie v Bel-

gicku, vo Francúzsku, Nemecku, Brazílii, Argentíne, Anglicku a v Austrálii. „*Práca v jednotlivých slovenských misiách po svete tvorí osobitnú bohatú kapitolu. Túto históriu by bolo treba ešte spracovať,*“ dodáva kardinál J. Tomko.

Vo vedení duchovnej správy pre Slovákov v zahraničí nastala dôležitá zmena v máji 1957, keď Anton Botek odišiel do Kanady a za člena Najvyššej rady pre emigráciu bol menovaný Štefan Náhalka.

Slovenskí emigrantskí politici sa stavali proti podpore slovenských seminaristov. Tvrdili, že Nepomucenum je eské kolégium, kde ani niet slovenského predstaveného.

V práci, ktorá sa v Ríme široko rozbežovala, sa pokračovalo pod menom Slovenské katolícke ústredie. Problémy s vlastnými priestormi rástli, najmä keď bolo treba zorganizovať stretnutia slovenských misionárov či zástupcov našich emigrantov. „*Tu nám pomohlo vedenie paláca Salvatiati, ktorý spravuje Pax Romana,*“ osvetľuje kardinál J. Tomko.

STAROSTLIVOS O KŤAZSKÝ DORAST

Dejiny Ústavu sprevádzala od samého začiatku starostlivosť o kňazský dorast. Slovenskí biskupi posielali vybraných seminaristov na štúdiá do Ríma do Pápežského kolégia sv. Jána Nepomuckého, Nepomucenum, kde sa formovali spolu s českými bohoslovcami a zväčša študovali na Lateránskej univerzite. „*Po vojne 1945 ich prišla po etná skupina a po roku 1948 sa k nim pridali mládenci, ktorí utiekli pred komunistickým režimom,*“ spomína si kardinál J. Tomko.

Českých seminaristov vydržovali americkí Česi. „*Slovenskí emigrantskí politici sa stavali proti podobnej podpore pre našich seminaristov. Tvrdili, že Nepomucenum je eské kolégium, kde ani niet slovenského predstaveného,*“ vysvetľuje kardinál J. Tomko. Vtedy Svätá stolica vymenovala za vicerektora-ekonóma mladého slovenského kňaza J. Tomka, neskoršieho kardinála. Ten musel vynaložiť značné úsilie, aby presvedčil americk-

Snímka: SÚSCM

kých Slovákov, že Nepomucenum zriadili aj slovenskí biskupi. Starostlivosť o slovenský kňazský dorast ocenil a požehnal aj pápež Pius XII. na verejnej audiencii za prítomnosti púte ZSK z Ameriky.

Americkí Slováci pod vedením Mons. Jozefa Kušnieru, predsedu ZSK, a neskôr aj jeho nástupcu Mons. Miloša K. Mlynaroviča, ako aj horlivého laika Michala Sinčáka, pomohli postaviť oltár v bazilike sv. Klimenta a upraviť celú zónu, kde bol pochovaný sv. Cyril. Oltár zo starého travertínu nesie nápis *In honorem S. Cyrilli nationis slovacae filii dedicarunt* (Na česť sv. Cyrila venovali synovia slovenského národa). Oltár bol posvätený v Mariánskom roku 1952. „*Tu treba vyzdvihnúť, ako cyrilo-metodská myšlienka spájala Slovákov doma a po svete a udržiavala ich vieru,*“ hovorí kardinál J. Tomko.

MALÝ SEMINÁR

Medzitým na Slovensku silnel protináboženský tlak. Barbarská noc, zákaz Gréckokatolíckej cirkvi, zatváranie kňazov a rehoľníkov, drastické obmedzenie počtu seminárov a seminaristov sa podpísali pod rýchle zníženie a stály pokles počtu kňazov na pastorácii. „*V probléme k azského dorastu som videl najpálivejší problém budúceho Slovenska,*“ spomína si kardinál J. Tomko. Aj preto v roku 1958 odišiel do Ameriky, aby presvedčal našich krajanov o potrebe hľadať a podporovať kňazské povolania pre Slovensko. Podobnú iniciatívu rozvinul v roku 1959 Ľudovít Macák, SDB, ktorý sa vydal po slovenských rodinách v Európe. S pomocou slovenských kňazov v Európe sa mu podarilo nájsť 5 chlapcov, s ktorými mohol začať tzv. Novú školu. Slovenskí chlapci boli pričlenení k talianskym študentom v saleziánskom ústave sv. Tarzícia v Ríme. Otázku kňazských povolaní si osvojili aj slovenskí benediktní v USA pod vedením opáta Teodora G. Kojiša, OSB, ako aj kňazi

– vedúci slovenských misií v Európe. Na sviatok Sedembolestnej Panny Márie roku 1959 sa stretli L. Macák, SDB, Š. Náhalka a Silvester Taliga, SDB, vtedy vedúci slovenských saleziánov v zahraničí, s opátom T. G. Kojišom, OSB. Zhodli sa, že ešte v tom istom roku (1959) sa začne s malým seminárom pod vedením slovenských saleziánov. O dva dni na to, 17. septembra, išli opát T. G. Kojiš, OSB, a kňazi Š. Náhalka a J. Tomko na audienciu ku kardinálovi Giuseppe Pizzardovi, prefektovi Kongregácie pre semináre a univerzity. Pán kardinál si vypočul plán slovenských kňazov a dal ústny súhlas s prísľubom, že bude novému dielu napomáhať.

V októbri 1959 slovenskí kňazi bližšie oboznámili so svojou iniciatívou aj biskupa v americkom Gary Andreja Grutku. „*Otec biskup sa potešil, ale opatrne akal na schválenie Svätej stolice,*“ spomína si kardinál J. Tomko.

V lete 1961 dali saleziánski predstavení súhlas, aby sa naši študenti odčlenili od talianskych a so svojimi slovenskými predstavenými utvorili samostatnú komunitu v dome neďaleko katakomb sv. Kalixta v Ríme. Dom bol starý a veľmi zanedbaný, lebo už dlhšie v ňom nikto nebýval. Dom potreboval nutne opravy, o ktoré sa postarali najmä slovenskí saleziáni. Školský rok 1961/62 sa však už začal v samostatnom, hoci chudobnom prostredí.

UDIA, MAJTEŽE ROZUM!

Dňa 26. decembra 1959 sa viacerí Slováci stretli v rímskom byte prof. Antona Bugana. Š. Náhalka vtedy predniesol návrh, aby sa prítomní konkrétne zaoberali otázkou vybudovania ústavu, ktorý by sa mal stať strechou nad hlavou pre rôzne podujatia, no najmä pre študentov bohoslovci. Do histórie vošla spontánna reakcia pátra Michala Lacka, SJ, ktorý zvolal: „*udia, majteže rozum! Na to sú potrebné milióny! Kde ich vezmete?*“ Diskusia prítomných však napokon vyústila v rozhodnutie začať s prácou na vybudovanie slovenského strediska v Ríme, a to ihneď, aby sa celé dielo uskutočnilo v rámci 1100-ročného jubilea príchodu sv. Cyrila a Metoda k našim predkom. Vtedy prevládol názor, že stredisko by sa malo volať Cyrillomethodianum.

Hneď na druhý deň, 27. 12. 1959, rímski slovenskí kňazi poslali obežníkom svoje rozhodnutie slovenským kňazom v rozličných krajinách a prosili ich, aby začali robiť na Cyrillomethodianum súkromnú zbierku. Za zbierku a vybudovanie ústavu prevzal zodpovednosť novozvolený organizačný výbor v zložení Š. Náhalka, predseda, J. Tomko, tajomník, a L. Macák, SDB, člen výboru.

Počiatkom roku 1960 poslali slovenskí kňazi z Ríma informačné listy predstaviteľom amerických Slovákov. Ďalší dôležitý

Kardinál Eugène Tisserant pri uložení základného kameňa SÚSCM. Kameň požehnal krátko pred svojou smrťou pápež bl. Ján XXIII. Po ľavici kardinála je don Eudovít Macák SDB, po pravici Mons. Jozef Tomko.

krok bola ďalšia porada Slovákov z Ríma 7. februára 1960 v byte prof. A. Bugana, kde sa rozhodlo o okamžitom začatí s akciou na vybudovanie ústavu. „*Ja som mal ís do USA a do Kanady získa pre túto myšlienku tamojších rodákov,*“ spomína kardinál J. Tomko. Zároveň sa aj rozbehla duchovná príprava na 1100-ročné cyrilometodské jubileum.

Cesta J. Tomka na americký kontinent sa začala 25. mája 1960. „*Niesol som list kardinála Pizzardu adresovaný predsedovi a vedeniu ZSK, v ktorom akuje za pomoc slovenským študentom v Nepomucene a zároveň odporú a, aby združenie pomáhalo aj pri zriadení malého seminára,*“ opisuje situáciu kardinál J. Tomko. Kardinál G. Pizzardo okrem listu poslal aj svoj obraz s autografom: „*S láskou žehnám všetkých, ktorí akoko vek napomáhajú dielo pre k azské povolania a Ustanovize sv. Cyrila a Metoda s jej slovenskou strednou školou, pripravujúcou študentov na k azstvo.*“

Otec biskup Grutka prísľúbil, že sa ujme Ústavu, ale zdôraznil, že je potrebné, aby dielo malo nielen odporúčanie, ale schválenie zo strany príslušných vrchností v Ríme. „*Ve ké porozumenie som našiel u opáta Kojiša. Kapitula opátstva sv. Andreja v Clevelande vtedy odhlasovala príspevok na projekt vo výške 50-tisíc dolárov,*“ hovorí o vtedajšej americkej misii kardinál J. Tomko a pokračuje: „*Viacerí naši k aži v Amerike boli ochotní robi zbierky na stavbu, ale biskup Grutka opatrne žiadal najskôr súhlas k vybudovaniu ústavu od Kongregácie pre semináre a univerzity.*“

AŽKOSTI

Nič hodnotné nebýva jednoduché. „*Ke som sa natešený vrátil z Ameriky, na letisku ma akal Štefan Náhalka – vraj, zle je, začali sa útoky proti schváleniu ústavu,*“ opisuje svoj návrat z USA kardinál J. Tomko. A nesmerovali hocikde, ale priamo na najdôležitejšie vatikánske úrady. Útoky viedol český vicerektor Nepomucena Mons. Josef Bezdiček s pomocou priateľa z kongregácie pre semináre. Proti ústavu loboval aj u vplyvného kardinála Alfreda Ottavianiho, ktorý bol v tom čase aj protetktorom Nepomucena. Kardinál dostal informácie, že slovenská vec je útok proti Nepomucenu a že je to úsilie Slovákov o separatizmus. „*Nielenže sme vyvrátili tieto obžaloby, ale ukázali sme, že Ústav zachráni Nepomucenum, pretože bez prívlu chlapcov z malého seminára by kolégium nemalo alumnov,*“ hovorí kardinál J. Tomko. Kongregácia pre semináre oznámila biskupovi A. Grutkovi, že môže zriadiť malý seminár v svojej diecéze. Podľa kardinála J. Tomka to však bol nepriateľný návrh, pretože chlapci pochádzali z rôznych európskych štátov. Na konci októbra 1960 sa kardinál Ottaviani vyjadril, že ak sa má zriadiť malý seminár, nech sídli v Nepomucene. „*Znamenalo to, že Rím bol otvorený našej myšlienke,*“ komentuje kardinál J. Tomko.

Medzitým sa však otvorili možnosti prajné Ústavu. Mons. Jozef Medový, pôsobiaci v predmestskej suburbikárnej diecéze Porto-Santa Rufina, spravovanej kardinálom Eugénom Tisserantom, našiel vhodný pozemok na Via Cassia, len 2 km

»»

Ciele SÚSCM:

- organizovať slovenských kultúrnych, najmä vedeckých pracovníkov v zahraničí;
- koordinovať ich kultúrnu, najmä vedeckú prácu, vydávať ich diela hlavne vo svetových rečiach;
- sprítomňovať účasť slovenského ducha na tvorení kultúrnych hodnôt v súlade s kresťanským charakterom slovenského národa a jeho samobytnosťou;
- reprezentovať slovenských kultúrnych, najmä vedeckých pracovníkov v zahraničí.

od rímskeho diaľničného okruhu. Práve tu sa končila rímska diecéza. Kardinál Tisserant dal 1. septembra súhlas k výstavbe Ústavu. „Svoj rozhodnutie nezmenil aj napriek tlaku zo strany štátneho sekretariátu,“ vyzdvihuje postoj kardinála Tisseranta Mons. J. Tomko.

Keďže tlaky neustávali, J. Tomko navrhol kardinálovi Pizzardovi, že sa svojej funkcie vicerektora Nepomucena vzdá. Kardinál Pizzardo už však začal meniť svoj postoj k slovenským plánom, dokonca 30. októbra 1960 radil, aby sa celá vec predložila ako prípravná škola na kňazské povolania. V prospech Ústavu zakročili aj kardinál Augustin Bea a generálny asistent jezuitov P. Anton Prešeren, SJ.

Kardinál Ottaviani 7. novembra 1960 počas rozhovoru s J. Tomkom a Š. Náhalikom priznal, že nemal správne informácie o snahách prípravného výboru a keďže vidí, že „ide o spravodlivú vec“, svoj nový postoj oznámil aj na tých miestach, na ktorých prv zakročil proti.

Kongregácia pre semináre oznámila 25. novembra 1960 rektorovi Nepomucena Mons. Bontempimu, že „berie na vedomie zriadenie slovenského malého seminára v diecéze kardinála Tisseranta“. „Náš trpezlivý vysvet ujúci dialóg s piatimi kardinálmi dosiahol prajný výsledok,“ zhrnul slovenské úsilie kardinál J. Tomko.

STAVIAME!

Medzitým, čo sa riešili ťažkosti, prípravný výbor prichystal stanovy a spolu so

Svätý Otec bl. Ján Pavol II. navštívil SÚSCM 8. novembra 1981

žiadosťou o právne zriadenie Ústavu ich predložil kardinálovi Tisserantovi. Pán kardinál vyhovel žiadosti a dekrétom z 8. januára 1961 zriadil Ústav ako právnu osobu a schválil jeho stanovy. Týmto aktom začal Ústav jestvovať v Cirkvi ako právna osoba.

Náš trpezlivý vysvet ujúci dialóg s piatimi kardinálmi dosiahol prajný výsledok.

Kardinál Tisserant vydal 8. februára 1961 dekrét, ktorým vymenoval Š. Náhaliku na šesť rokov rektorom Ústavu.

V Taliansku sa vyžaduje, aby nové cirkevné právne osoby mali aj štátne schválenie od štátnej rady a prezidenta republiky, rektor Š. Náhalika podal 10. marca 1961 žiadosť o schválenie Ústavu. Po rôznych

intervenciách kvôli skráteniu schvaľovacieho času už 17. októbra 1961 prišlo aj k štátnemu schváleniu. „Mohli sme už konať ako právna osoba, získala vlastný majetok a konať svojprávne,“ vysvetľuje dosah štátneho schválenia kardinál J. Tomko. Kúpil sa pomerne lacný (bez inžinierskych sietí) 2 hektárový pozemok na Via Cassia km 14,5, tretí hektár sa prikúpil neskôr. Plány na stavbu vypracoval architekt Alberto Tonelli. Edičná komisia mesta Rím schválila plány a dala povolenie na výstavbu Ústavu 14. júna 1962.

Problémom však nebolo koniec. „Práve vtedy vyšiel dekrét prezidenta Talianska, ktorým schválil nový regulačný plán Ríma a vlastne zablokoval všetky erstvo vydané stavebné povolenia,“ spomína si kardinál Tomko. Opäť sa začal schvaľovací kolotoč stavebného povolenia, a tak až 3. decembra 1962 došlo k definitívnemu schváleniu a k udeleniu licencie na výstavbu. Prezidentský dekrét odsunul začiatok výstavby o pol roka. Už 6. decembra 1962 biskup A. Grutka posvätil pozemok a urobil sa aj slávnostný výkop. Staviteľ Salini sa zaviazal, že 15. septembra 1963 bude možná stavba posvätiť. Dňa 13. mája 1963 pápež bl. Ján XXIII. na svojej poslednej audiencii posvätil základný kameň Ústavu.

Na sviatok Sedembolestnej Patrónky Slovenska, 15. septembra 1963, kardinál Tisserant za účasti Slovákov zo všetkých svetadielov slávnostne posvätil Ústav sv. Cyrila a Metoda.

Prípravil PAVOL PRIKRYL

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM
SPIŠSKÉ MÚZEUM V LEVOČI

a

Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie

Vás pozývajú na otvorenie výstavy

K

počiatkom jezuitov na Spiši

Ján Voško – z reštaurátorskej tvorby

piatok 13. 12. 2013 o 16.00 hod. v historickej radnici,
Námestie Majstra Pavla č. 2, Levoča

Generálny partner SNM

Výstava potrvá do konca februára 2014

Svätá stolica predstavila 26. novembra apoštolskú exhortáciu pápeža Františka *Evangelii gaudium*

Rados evanjelia

„Rados evanjelia naplní srdce a celý život tých, ktorí sa stretávajú s Ježišom a prijímajú jeho spásu. S Kristom sa vždy rodí a obrodzuje rados.“ Toto sú úvodné slová apoštolskej exhortácie *Evangelii gaudium* (Radosť evanjelia).

Pápež František sa pri redakcii dokumentu opieral o záverečné propozície vlnajšej synody o novej evanjelizácii. Zároveň „vyjadruje starosti, ktoré na ho doliehajú v tejto konkrétnej chvíli evanjelizačného úsilia Cirkvi“. Na 167 stranách rieši témy, ktoré vyplývajú z príhovorov synodálnych otcov a ktoré majú na zreteli stále misijné poslanie Cirkvi. „Snívam o misionárskej voľbe, ktorá je schopná premeniť každú vec, aby sa zvyklosti, štýly, rozvrhy, slovník i každá cirkevná štruktúra stali vhodným kanálom na evanjelizáciu terajšieho sveta, a nie na sebareprezentáciu.“

Podľa hovorca Svätej stolice pápež František napísal exhortáciu tento rok v auguste po návrate zo Svetových dní mládeže v Riu de Janeiro. Originál je v španielčine.

SEDEM BODOV

Šedem bodov (tém), zhromaždených v piatich kapitolách, vytvára oporné stĺpy pápežovho pohľadu na evanjelizáciu. Sú to tieto témy: reforma Cirkvi; pokušenie pastoračných pracovníkov; Cirkev vnímaná ako Boží ľud, ktorý evanjelizuje; homílie a ich príprava; spoločenské začlenenie chudobných; pokoj a sociálny dialóg; duchovná motivácia misionárskeho nasadenia. Spojovateľom všetkých týchto tém je milosrdná Božia láska.

Ako pápež poukazuje hneď v úvode dokumentu, nemieni podať nejaký traktát, ale vymedziť určitý evanjelizačný štýl, ku ktorého prijatiu zároveň aj vyzýva. Týmto štýlom je radosť. „Evanjelium, kde slávné žiari Kristov kríž, naliehavo vyzýva k radosť. Pre o nevtúpi do tejto rieky radosť?“ , pýta sa Svätý Otec.

Hoci pápež František upozorňuje, že „od pápežského magistéria nie je nutné o akákoľvek definitívne alebo kompletne slovo o všetkých otázkach, ktoré sa týkajú Cirkvi a sveta,“ ponúka v programovom texte svojho pontifikátu obsiahly a vyčerpávajúci pohľad na stav vecí. A robí to natoľko prístupnou a čitateľnou formou, ktorá nedáva podnet k obavám, že by tento pápežský dokument „nevzbudil rovnaký záujem ako v minulosti alebo žeby snáď rýchlo upadol do zabudnutia“.

VIA PULCHRITUDINIS

„Je to apoštolská exhortácia s vlastným štýlom a jazykom. Rád by som zdôraznil, že sa nesie v takmer dôvernom tóne a že sa vyznačuje hlbokou pastoračnou súhrou. Ako hovorí pápež František: „Obraciam sa k ve-

riacim kresťanom, aby som ich pozval na novú etapu evanjelizácie a ukázal putujúcej Cirkvi cesty budúcich desaťročí.“ Pri čítaní textu vnímame, že pred sebou máme pastiera, ktorý rozjímá v rozhovore s veriacimi,“ povedal arcibiskup Claudio Maria Celli, predseda Pápežskej rady pre spoločenské dorozumievacie prostriedky. Vysvetlil aj, ako vníma pápež úlohu komunikácie v dokumente *Evangelii gaudium*. „Žijeme v epoche znalostí a informácií, ktoré sa stávajú zdrojom nových foriem moci, a to veľa často anonymných,“ píše v dokumente pápež František. Mons. Celli dodáva: „Svätý Otec si je plne vedomý toho, že sú asna spoločnosť bez rozmyslu presycovaná informáciami, o vedie k nesmiernej povrchnosti pri formulácii morálneho stanoviska. Pápež preto zdôrazňuje, že je nevyhnutné vychovávať ku kritickému mysleniu a k hodnotovej zrelosti.“

Exhortácia nezabúda ani na mediálnu kultúru a venuje veľký priestor jazyku cirkevného poslania a spôsobu, akým sa podáva. Pápež poukazuje tiež na cestu krásy via pulchritudinis a umelecké vyjadrenie pri hlásaní evanjelia. Neváha ich označiť za nový jazyk podobenstiev.

PASTORÁLNA KONVERZIA

Z hľadiska synodalnosti a biskupskej kolegiality komentoval exhortáciu aj generálny sekretár biskupskej synody arcibiskup Lorenzo Baldisseri: „Pápež mal na zreteli synodálne propozície – cituje ich celkom dvadsať sedem krát. Exhortáciu rozvíja v solídnom doktrinálnom rámci. Za povšimnutie stoja najmä odkazy na apoštolskú exhortáciu *Evangelii nuntiandi* pápeža Pavla VI., ktoré sa vyskytujú celkom trinásť krát. Okrem citácií z cirkevných otcov a stredovekých teológov tu figurujú aj zástupcovia modernej teológie – bl. John Henry Newman, Henri de Lubac a Romano Guardini –, ako aj spisovatelia, napríklad Georges Bernanos. Pápež sa opiera o dokumenty latinsko-amerických episkopátov z *Aparecidy a Puebla*, o závery 15. zhromaždenia katolíckych blízko východných patriarchov. Prihliada aj na texty biskupských konferencií z Indie, Spojených štátov, Francúzska, Brazílie, Filipín a Konga.“ Pápež teda do dokumentu zahrňuje pastoračné podnety miestnych cirkví, čo sekretár biskupskej synody považuje za „kolegialitu v praxi“.

Svätý Otec z pohľadu „vychádzajúcej

Snímka: salesiani.net

cirkvi“, teda cirkvi „putujúcej od seba k bratovi“, nabáda na konverziu pastorácie. Mons. Baldisseri si myslí, že do „konverzie pastorácie“ túži Svätý Otec František zahrnúť aj pápežský úrad. Pápež v exhortácii totiž píše: „Prehnaná centralizácia namiesto pomoci komplikuje život Cirkvi a jej misionársku dynamiku. Taktiež pápežstvo a centrálné štruktúry Cirkvi potrebujú po uvoľnení na pastoračnú konverziu.“

NUTNOS DIALÓGU

Plodom podnetov z miestnych cirkví je časť venovaná ľudovej zbožnosti, ktorú pápež nazýva „udovou mystikou“ a „pravou spiritualitou vtelenou do prostoty“. Aj vďaka miestnym cirkviam je podnetov od nich sa Svätý Otec venuje aj dialógu s rôznymi kultúrami a náboženstvami. „Tvárou v tvár epizódam násilného fundamentalizmu, ktoré nás znepokojujú, nás majú sympatie k rýdzim veriacim islamu doviest k tomu, aby sme sa vyhli nenávisným zovšeobecňovaniam. Ako nás totiž uia katolícki patriarchovia Blízkeho východu, pravý islam a korán sú bez násilia.“

Arcibiskup Rino Fisichella, predseda Pápežskej rady na podporu novej evanjelizácie, zhrnul exhortáciu *Evangelii gaudium* slovami: „Pápež František obnažuje problémy, s ktorými sa stretáva dnešný ľud a ktoré si zo strany Cirkvi vyžadujú viac ako iba jej prítomnosť. Evanjelium sa musí dostať k všetkým, a to bez rozdielu. Cirkev ho však musí prinášať v svetle adorácie. Veľký pápež nám hne na začiatku pripomína ústredné mystérium našej viery: „Neutekajme pred Ježišovým vzkriesením, nikdy sa nevzdávajme, nech sa deje, čo sa deje.““

Z reakcií aj mimo Vatikánu či z rôznych komentárov vyplýva, že nový dokument pápežského magistéria je kľúčový text a skutočnou smrťou.

ľudské práva ako civilizačný symbol

Desiaty december je dňom Ľudských práv, lebo práve v ten deň v roku 1948 Valné zhromaždenie OSN prijalo Všeobecnú deklaráciu ľudských práv. Od roku 1948 prešlo veľa času a neraz sme, nakmä v poslednom čase, svedkami „všeobecnej dezinterpretácie Ľudských práv“.

Snímka: net

Základné ľudské práva sú svojou povahou univerzálne a neodňateľné. Pápež Benedikt XVI. učí, že ľudské práva nemôžu byť „podriadené imperatívu tolerancie a pluralizmu, ony sú obsahom tolerancie a slobody.“

KULT SPOTREBY

Gilles Lipovetsky popisuje postmoderňu ako postupný prechod k novému typu spoločnosti. Od päťdesiatych rokov 20. storočia badať v mnohých krajinách (Severná Amerika a Európa), ako sa ich spoločnosti zameriavajú čoraz čitateľnejšie a výlučnejšie na kult spotreby, zábavy a pôžitku a aby ľudia boli uspokojení ihneď (úver, život na dlh, antikoncepcia...) Základným stavebným princípom sociálnej spravodlivosti je rovnosť a to vo všetkých oblastiach a štruktúre postindustriálnej spoločnosti (rovnosť v oblasti pohlaví, sexuálnych menšín, výchovy, informácií, politiky – participatívna demokracia...). Výsledkom je meganarcia „*homo aequalis*“, ktorý neutralizuje triedne rozdiely, usiluje sa o rovnosť slobôd, rovnosť prostriedkov, a čo je najzvrátenejšie aj o rovnosť výsledkov.

Podľa Lipovetskeho v priebehu druhej polovice 20. storočia niektoré spoločenské štruktúry prišli o svoj autoritu (veľké ideológie, politické strany, cirkvi, rodina) a začal sa rozvíjať princíp individuality. Posilnenie spoločenskej úlohy ľudských práv, rozmach hedonistických hodnôt a obrazovo-mediálna ponuka dopomohli k zrúteniu kolektívnych rámcov a zvýšil sa počet existenčných modelov. Odtiaľto pramení silný individualistický pohyb. Ľudské práva individualizujú ľudské správanie. Z individualizácie sa stáva neraz aj univerzálny princíp určujúci väzbu medzi jednotlivcom a spoločenským poriadkom.

Lipovetsky upozorňuje, že sice spejeme ku kultúre individualizovanej spotreby, no iný trend však podporuje obnovu jazykových a náboženských pospolitostí a spoločenských, ktoré pomáhajú zahnať úzkosti z procesov spoločenského rozkladu.

CIRKEV A ĽUDSKÉ PRÁVA

Homo sum et nihil humani a me alienum esse puto, hovorieval už starý Seneca. A to opakuje aj Cirkev. Nič autenticky ľudské jej nie je cudzie. Všade tam, kde je človek, je aj Cirkev.

Za ostatné roky sa Cirkev vyjadrila na tému o právach loveka na vyše 3000 miestach vo svojich dokumentoch a vyhláseniach, v ktorých sa zasadzovala za právo žiť, právo na obživu, práva sociálno-ekonomické, práva politicko-kultúrne alebo slobodu.

Hoci termín ľudské práva absentuje v biblických textoch, predsa moderná idea ľudských práv súhlasí s ústrednými intenciami židovsko-kresťanskej tradície. *Lexikon für Theologie und Kirche* akceptuje túto analógiu najmä na podklade pokynov Dekalógu, na osobitnom ochrannom opatrení pre bezbranných a chudobných, v starostlivosti o práva spolunažívania, ako aj vo vzore bratstva ako základného modelu sociálneho spoločenstva. Toto je teologický základ pre postoj, že kresťanstvo sa nemôže dištancovať ani na rovine akademicko-teologickej, ani na rovine konkrétneho cirkevného života od obsahov a tém z čias z 18. storočia, keď boli sformulované prvé koncepty ľudských práv so záväzným zakotvením. Preto Cirkev vníma problematiku ľudských práv ako súčasť svojej sociálnej nauky a v spojení s osobným záväzkom zasadiť sa o uznanie, pozornosť, ochranu a podporu ľudských práv na svete. Formy, ako tento osobný záväzok môže byť spl-

nený, sú rôzne – obsahujú výchovu a vzdelávanie, stanoviská ku konkrétnym prípadom a trendom v spoločnosti a politike, podporu skupín a iniciatív v prospech ľudských práv (tiež spoluprácu s organizáciami pre ľudské práva), retransláciu informácií, ale aj kritiku zjavných pochybení, solidaritu s obeťami zbavenými práv a s pohrdaním až po intervencie u vlád. Toto nasadenie pre ľudské práva sa môže stať hodnoverné len vtedy, keď vydrží aj na miestach spojených s rizikami pre jednotlivcov alebo privilégiá Cirkvi ako inštitúcie. Od toho by bola dišpenzovaná, keby sa chápala podľa nauky *societas perfecta* v zmysle 19. storočia ako vo všetkých oblastiach života úplne samostatná spoločnosť, vyabstrahovaná z politických a kultúrnych podmienok a vplyvov.

IUSTITIA ET PAX

Za ostatné roky sa Cirkev vyjadrila na tému o právach človeka na vyše 3000 miestach vo svojich dokumentoch a vyhláseniach, v ktorých sa zasadzovala za právo žiť, právo na obživu, práva sociálno-ekonomické, práva politicko-kultúrne alebo právo na náboženskú slobodu.

Nezabudnuteľným spôsobom sa k téme náboženská sloboda vyjadrili konciloví otcovia v deklarácii *Dignitatis humanae*, kde podporujú a vyzývajú k ochrane náboženskej slobody jednotlivcov, rodín a spoločenských. Stanovujú aj limity náboženskej slobody a apelujú na výchovu a zodpovednosť v spoločenskom živote.

Bola založená Pápežská rada *Iustitia et pax*, ktorej poslaním je chrániť spravodlivosť a pokoj vo svete. Jej členovia pravidelne vystupujú na najvyšších grémiách svetových medzinárodných organizácií, aby upozorňovali na fenomén ľudských práv. Takúto radu má aj Konferencia biskupov Slovenska.

Ak Cirkev deklaruje, že jej hlavnou cestou je Kristus, potom jej deklarácia o tom, že jej cestou je človek, nie je kontradikciou, naopak komplementaritou. Predstavuje to známe bipolárne videnie Jána Pavla II., ktoré rozvíja Benedikt XVI. v duchu vzťahov medzi históriou, pamäťou a tradíciou.

MORÁLNE KONZEVENCIE

Ak hovoríme o ľudských právach, pertraktujeme nielen o ich samotnej existencii, ale aj o morálnych konzekvenciách z toho vyplývajúcich. Vychádzame totiž z predpokladu osobnej slobody každého človeka, ktorá je základným predpokladom sebarealizácie človeka ako človeka. Preto pojem ľudské práva a ľudské slobody vnímame ako synonymá. Používame pojmy ako sloboda myslenia, informácie a tlače, sloboda podnikania, sloboda bydliska a pohybu, sloboda voľby stavu a zamestnania, ale aj sloboda svedomia, náboženská sloboda alebo sloboda kultu. Morálny rozmer spočíva v schopnosti človeka rozhodnúť sa pre dobro z vnútorného presvedčenia. Ak hovoríme o slobode, nemôžeme stavať na svojvôli, na tom, čo sa mi páči alebo nepáči, ale na tom, čo smeruje k dobru človeka ako k integrálnej entite a k spoločnému dobru.

Preto slobodu človeka a jeho svedomie treba reflektovať, očisťovať, chrániť a senzibilizovať, aby človek sám seba chápal ako integrálnu entitu a dokázal definovať a realizovať spoločné dobro. Lebo „otupenie svedomia vedie k odlúďšteniu sveta a stáva sa smrteľným nebezpečenstvom.“ Na to reagoval aj Ján Pavol II., keď napísal, že „každé slovo Sinajského kódexu chráni

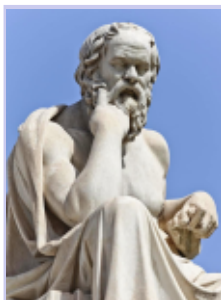
nejaké základné životné dobro a dobro ľudského spolunažívania. Ak sa toto právo spochybí uje, ľudské spolunažívanie sa stáva nemožné a morálna existencia ľloveka je mnohorakým spôsobom ohrozená.“

V politike a v právnom systéme ide o hľadanie a presadzovanie princípov, na základe ktorých bude umožnené konštituovať vymedzenie práv človeka. Proces uznania ľudskej dôstojnosti trval celé tisícročia, dnes sa pokúšame – v rámci existujúceho potenciálu – toto uznanie aj naplňať v každodennom živote i v praktickej politike. Teologický rozmer práv človeka, ktorý kresťania vo vrchovatej miere poznajú, prijímajú a rozvíjajú skrze kristocentrizmus, majú morálnu povinnosť presadzovať

prostredníctvom svojej politickej angažovanosti v právnom systéme.

Je evidentné, že listina ľudských práv a slobôd má historicko-kultúrny kontext resp. je ním determinovaná, ale musí existovať bazálne minimum spoločné pre človeka – lebo je človekom, musí existovať bazálne minimum spoločné pre každého človeka, aby zostal človekom. Preto je nielen legitímne, ale aj nevyhnutné pýtať sa a diskutovať o tom, čo tvorí obsah humanum. Kľúčové hodnoty formujúce našu odpoveď na aktuálne výzvy musia byť dôstojnosť človeka, spoločné (alebo verejné) dobro a podpora integrálneho ľudského vývoja.

ZDENO PUPÍK

Sokrates o demokracii

Chudobní budú chcieť časť majetku bohatých. A demokracia im ho dá.

Mladí budú chcieť práva starých, ženy budú chcieť práva mužov, cudzinci budú chcieť práva domácich občanov.

A demokracia im to dá.

Zločinci budú chcieť obsadiť verejné funkcie.

A demokracia im to umožní.

A až zločinci ovládnu demokraciu, pretože zločinci od prírody tiahnu po pozíciách moci, vznikne horšia tyrania, než akú dokáže vytvoriť najhoršia monarchia alebo oligarchia.

Le più antiche testimonianze del Cristianesimo in Slovacchia

SS. CIRILLO e METODIO i Patroni d'Europa

The Earliest Evidence of Christianity in Slovakia

SAINTS CYRIL AND METHODIUS • Patrons of Europe

Súčasnú prenasledovanie kresťanov má rôzne formy, nie je vždy krvavé, ani vždy fyzicky agresívne

Novodobé prenasledovanie kresťanov

Snímka: net

Od 3. do 5. októbra sa zišla v Bratislave Rada európskych biskupských konferencií. Jej účastníci dostali ako dar nedávno razenú európsku mincu, ktorú razí Slovenská republika ako člen EÚ s právom navrhnúť jednu stranu kovového platidla.

s bolestnými následkami na svete, alebo aspoň v čerstvej pamäti.

PROTEST Z NIŠI

V septembri a októbri 2013 sa odohrali v Srbsku dôležité slávnosti pri príležitosti 1700-ročného jubilea od vydania milánskeho ediktu v roku 313 cisárom Konštantínom Veľkým. Konštantín sa narodil v srbskom meste Niš. Katolícka cirkev oslávila toto jubileum koncom septembra, pravoslávna Cirkev v októbri. Svätý Otec František poslal na obidve slávnosti svojich zvláštnych vyslancov. Viedol som katolícku delegáciu na pravoslávne oslavy, ktorým predsedal ekumenický patriarcha z Konstantinopolu Bartolomej, za účasti iných pravoslávnych patriarchov a metropolitov (z Jeruzalema, z Antiochie, Alexandrie, Moskvy, z Cypru, atď.), ako aj niekoľko desaťtisíc veriacich. Všetci sme pripomenuli starý dokument, edikt, ktorý v Miláne vydal Konštantín Veľký, ktorého pravoslávni uctieujú ako svätého. Rímsky cisár v ňom dovolil náboženskú slobodu pre všetkých a ukončil prenasledovanie kresťanov. Ako to vyzdvihol patriarcha Bartolomej, bol to ozajstný „zvrät v histórii udstva“ a výzva k náboženskej tolerancii a znášateľnosti. Krásna liturgická slávnosť v Niši, ako aj iné prejavy, sa stali verejným protestom proti prenasledovaniu a vyhánaniu kresťanov z blízkeho východu, čiže z Malej (Prednej) Ázie. V niektorých krajinách hrozí, že kresťania odtiaľ zmiznú. To bol ďalší výkrik o pomoc prenasledovaným.

ZROD NOVÝCH MU ENÍKOV

Teraz však vydal v Spojených štátoch amerických uznávaný novinár a dopisovateľ z Vatikánu John Allen knihu *Global war on Christians*, čiže Globálna vojna proti kresťanom. V nej tvrdí, že kresťania sú v súčasnosti bez pochyby najviac prenasledované náboženské zoskupenie: „Svet je svedkom zrodu novej generácie kresťanských mučeníkov“. Demografický vedec Todd Johnson, ktorého cituje Allen, vyhlásil, že od roku 2000 po súčasnosť zomrelo každý rok priemerne sto tisíc kresťanov. Podľa odhadu amerického Centra pre výskum kresťanstva pri Teologickom seminári Gordon-Conwell v Massachusetts, každú hodinu sú na svete zabíjajú pre svoju vieru jedenásti kresťania.

Allen uvádza len niekoľko príkladov dnešného prenasledovania kresťanov. V severnej Kórei, ovládanej komunistickým režimom, sa počet kresťanov rôzneho

vierovyznania odhaduje na štyristo tisíc. Asi štvrtina z nich žije v táboroch nútenej práce, pretože odopreli uctievať si zakladateľa národného kultu Kim Il-sunga. Od roku rozdelenia kórejského polostrova na dva štáty (1953), v severnej Kórei zmizlo skoro tristo tisíc kresťanov.

V Sýrii hrozí kresťanom vymretie; v mes-tečku Maalula, kde sa ešte používa aramejská reč Ježiša Krista, podľa správ mohamedáni zabili Sarkisa el Zachma a iných dvoch mladých kresťanov, keď odmietli obrátiť sa na islamskú vieru. Podobné prípady sa opakujú v Iraku, kde americká organizácia Open Doors predvída koniec kresťanskej prítomnosti okolo roku 2020. V Egypte prenasledujú kresťanských koptov, ktorí tam žijú od nepamäti. Tlač sa nerada zmieňuje o tom, čo sa deje s kresťanmi na území Gazy, vykrojenom z Izraela.

LAI CI ZMUS – NOVÉ NÁBOŽENSTVO

Svetová verejná mienka sa ťažko dostáva k správam o prenasledovaní kresťanov v rôznych krajinách, kde musí zakročiť aj verejná moc. Vlády radšej zamlčia takéto udalosti, niekedy sa kresťanská menšina nedovolá ani spravodlivosti ani ochrany. V západnej tlači prevláda skôr naoko „neutrálny“, ale v podstate ateistický protináboženský duch, ktorý sleduje viac politické a obchodné záujmy. Laicizmus sa stáva akoby novým náboženstvom. Ako píše Allen „liberálni vo nomyšlienári oslavujú mučeníkov pravicových režimov v Latinskej Amerike, ale nie sú ochotní pripustiť skutočnosť protikresťanskej nenávisťi v Gaze, ktorú kontroluje Hamas, ani spôsoby, akými avicové režimy asto napadajú kresťanov“.

Allen vidí príčinu prenasledovania vo fanatizme, a to najviac v prehnanom laicizme, a vo fanatizme islamských skupín, ktoré spôsobili útoky na kresťanov a na kostoly, napríklad, v Egypte a v Nigérii, ale aj inde, ako je to zo strany hinduistov v severovýchodnej Indii. Aj západné sekulárne obrazoborectvo, ktoré sa niekedy oblieka do rúcha kultúrneho boja, má už svoje obete.

Novodobé prenasledovanie kresťanov má teda rôzne formy, nie je vždy krvavé, ani vždy fyzicky agresívne. Veriaci majú len jednu odpoveď: upevniť si kresťanskú vieru a lásku k bližnému, aj k nepriateľovi.

Kardinál JOZEF TOMKO/VR

Hodnota tohto platidla je bezvýznamná: iba dve eurá, ale symbolický význam je veľký, lebo obraz na tejto „národnej“ strane mince ide do celého sveta. Taliansko si navrhlo obraz medzinárodne známeho básnika Danteho. Slovensko predložilo umelecky vypracovaný obraz svätých bratov Cyrila a Metoda, ktorí spoločne držia v rukách kríž.

Bruselskí úradníci považovali tento návrh za „konfesionálny“ a v mene laicizmu odmietali ho prijať. Vo vedení Európskej únie prevládajú aj dnes ľudia, ktorí nedovolia, aby sa do európskej ústavy dostala čo len zmienka o kresťanských koreňoch nášho svetadiela. Dlhý čas trvalo, kým prijali slovenský návrh ako symbolický výraz našej národnej histórie. Dnes nemôžeme zabudnúť, že aj Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe vydala roku 2011 v Belehrade rezolúciu, v ktorej odsudzuje netoleranciu a diskrimináciu proti kresťanom v Európe. Bratislava tak vyhrala nad Bruselom a umelecky vypracovaná slovenská minca vzbudzuje obdiv v Európe aj inde.

NENÁSI LNÉ, ALE ZÁKERNÉ

Taliansky katolícky denník *Avvenire* priniesol správu o tomto slovenskom prípade dňa pod titulom *Dve (prekrásne) eurá a obrana náboženskej slobody v Európe*. Pri tom poukázal, že v roku 2012 vo Francúzsku bolo 84 percent všetkých vandalských útokov namierených na katolícke kostoly. A kardinál Tauran upozornil 16. októbra 2013 pri otvorení Konferencie na tému *Náboženstvo, sloboda, moc* na Katolíckej univerzite v Miláne, že v Európe sa azda menej vyskytuje krvavé a násilné prenasledovanie, ale jestvuje menej viditeľné, zákerne prenasledovanie. Pritom Európa by nemala zabudnúť na nedávne roky prenasledovania v komunistických režimoch, lebo niektoré ich obete ešte žijú

Aliancia za rodinu

Dňa 12. decembra 2013, len dva dni po pripomenutí si Medzinárodného dňa ľudských práv, vznikla na Slovensku nová občianska platforma – Aliancia za rodinu.

Ambíciou jej predstaviteľov je spojiť sily na podporu manželstva a rodiny.

Novovzniknutá aliancia združuje zástupcov viacerých hnutí a združení, ktoré majú za sebou tisícky členov. Jej iniciátori, ktorí zároveň zverejnili prvé vyhlásenie, tvrdia, že sa platforma sa neviaže na žiadnu ideológiu, vierovyznanie či politickú príslušnosť a je otvorená pre všetky organizácie, ktoré stoja na strane rodiny.

Aliancia chce v prvom rade oslovovať ďalšie organizácie a požíva ich k vytváraniu pro-rodinného a pro-manželského prostredia. Okrem toho plánuje iniciovať stretnutia s predstaviteľmi všetkých parlamentných strán, aby diskutovala o posilnení legislatívnych nástrojov, ktoré by upevnili postavenie rodiny a manželstva v spoločnosti. V prípade ak by zo strany politických strán nedošlo k pozitívnemu ohlasu a konkrétnym krokom na podporu rodiny a manželstva, Aliancia nevyklúčila využitie

Snímk: net

inštitútu referenda.

V deň vzniku aliancie podporilo ju 24 organizácií, ako napríklad Fórum života, Fórum kresťanských inštitúcií, Asociácia rodín a rodinných spoločenstiev na Slovensku, Familiae locum – Rodinkovo, Spoločenstvo Ladislava Hanusa, Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže, Spoločenstvo evanjelickej mládeže, eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí či Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku.

-red-

Pedofília už nie je porucha!

Americká asociácia psychiatrov v svojej poslednej edícii manuálu DSM-V (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders)

zmenila klasifikáciu pedofílie z poruchy na sexuálnu orientáciu resp. preferenciu. Pedofíliu definujú ako sexuálnu preferenciu bez samotného pedofilického aktu, a pedofilickú poruchu zasa ako nutkanie, a má sa používať len „vo vzťahu k jedincom, ktorí na základe tejto preferencie budú aj konať“.

Predošlá edícia kategorizovala pedofíliu ako poruchu len vtedy, keď fantázie alebo nutkanie smerovali k deťom mladším ako 13 rokov, ak trvali aspoň po dobu 6 mesiacov, alebo ak viedli k „problémom so zákonom“.

Táto zmena bola v niektorých kruhoch očakávaná, nakoľko sa pojem pedofília už niekoľko rokov neustále vyvíja. Už koncom februára 2011 sa v kanadskom hlavnom meste Ottawa počas rokovania parlamentu o sexuálnych priestupkoch voči deťom psychológovia vyjadrili, že pedofília je typ „sexuálnej orientácie“, a dá sa prirovnať k homosexualite a heterosexualite.

Paul Christiano, registrovaný sexuálny delikvent a hovorca pedofilnej organizácie B4U-ACT, ktorá ponúka „pomoc osobám, ktoré priťahujú maloletí“, chce v svojom živote zažiť zmenu systému. No motív tejto zmeny, ktorú prezentuje B4U-ACT, je len málo transparentný. Na otázku, aká je tá najzodpovednejšia cesta, ktorou by mal pedofil ovládnuť svoje sexuálne túžby, Christiano odpovedal, že povzbudzujú členov tejto skupiny, aby sa držali svojich sexuálnych preferencií na čisto mentálnej úrovni. Na otázku novinárky Hannah Maluyao „ako možno zaistiť, aby takéto správanie ostalo len v mysli týchto ľudí“, Christiano odpovedal: „Nevieme to zaistiť.“ Podľa Christiana deti by nemali zostať v tme ohľadom svojej sexuality, pretože viac sexuálnej výchovy by im pomohlo lepšie pochopiť hranice.

„Jestvuje premisa, že s technickým poznaním v oblasti sexu prichádza aj súhlas naň“, píše Mulayao. „Ak by sme dovolili deťom, aby boli viac sexuálne autonómne, boli by schopné súhlasiť či nesúhlasiť so sexuálnym vzťahom, alebo dokonca sexuálnym vzťahom s dospelým?“ Na túto otázku odpovedá Caitlin Myers z Univerzity v južnej Kalifornii: „Hoci otvorená diskusia o sexualite teoreticky môže byť dobrá, deti aj napriek tomu nebudú schopné slobodne dať súhlas.“

-r-

Vyhlásenie Aliancie za rodinu

My, zakladatelia občianskej platformy Aliancia za rodinu, vzhľadom na čoraz častejšie spochybňovanie chápania manželstva ako zväzku muža a ženy a rodiny založenej manželstvom, sme sa rozhodli vytvoriť túto platformu, ktorá má ambíciu spojiť sily na podporu manželstva a rodiny.

Našou snahou bude naplnenie týchto cieľov:

- aby manželstvo zostalo pevne definované v slovenskej legislatíve ako zväzok jedného muža a jednej ženy a aby bola táto definícia zabezpečená na najvyššej možnej legislatívnej úrovni;
- aby boli mladí ľudia lepšie informovaní o zmysle, výnimočnosti a prínosoch manželstva a rodiny, ktorá vzniká manželstvom;
- aby manželstvo bolo spoločensky, kultúrne, sociálne a legislatívne podporované a rešpektované ako základná bunka spoločnosti, od ktorej závisí dobro jednotlivcov, rodín, detí, seniorov i celková prosperita spoločnosti;
- aby nedochádzalo k oslabovaniu jedinečného postavenia manželstva v spoločnosti, napríklad zavádzaním nových rodinnoprávných inštitútov, ktoré by sa svojou povahou pripodobňovali manželstvu;
- aby v adopčnej politike štátu zostal vždy na prvom mieste záujem dieťaťa a vyrastať v kompletnej a stabilnej rodine s matkou a otcom a aby neboli na jej úkor rozširované možnosti adopcie ľuďmi, ktorí tieto kritériá nespĺňajú.

Sme presvedčení, že manželstvo muža a ženy je najvhodnejším ideálom základného medzilidského vzťahu, ktorý zabezpečuje odovzdávanie života a riadnu výchovu detí. Zároveň sme realisti a uvedomujeme si, že skutočnosť býva neraz iná, no nie kvôli zlému ideálu, ale kvôli ľudskej slabosti, nezrelosti, zlyhaniu, či iným faktorom. Na to, aby manželstvo mohlo prosperovať, je potrebné neustále budovať silnú manželskú kultúru. Toto úsilie sa nezaobíde bez pôsobenia občianskej spoločnosti, cirkvi i samotných rodín. Svoju úlohu v tomto úsilí však má aj štát, ktorý by mal podporovať také normy správania, ktoré manželstvo a rodinu posilňujú. Manželstvo potrebuje podporu a posilnenie, nie novú definíciu či náhrady.

Aliancia za rodinu je platforma, ktorá sa neviaže na žiadnu ideológiu, vierovyznanie či politickú stranu a je otvorená pre všetky organizácie, ktoré združujú ľudí dobrej vôle, ktorí sa stotožňujú s jej cieľmi. Ambíciou Aliancie za rodinu je získať pre svoje ciele čím viaceré organizácie s víziou vytvoriť mohutné hnutie za manželstvo a rodinu. Vyzývame organizácie najrôznejšieho druhu, aby sa pridali k Aliancii za rodinu a podporili toto vyhlásenie.

Podporte časopis

VOX

Objednajte si ho

na rok 2014

Ročné predplatné je 10 €,

polročné 6 €.

Objednávku pošlite na

vox@prikryl.sk

alebo

prikryl62@gmail.com

Snímka: net

Kultúra má pre človeka veľký význam, je súčasťou ľudského spoločenského života. Uvedomili si to aj ctihodní otcovia zhromaždení na Druhom vatikánskom koncile, keď druhú kapitolu pastorálnej konštitúcie *Gaudium et spes* venovali práve kultúre. Uvedomoval si to aj Svätý Otec bl. Ján Pavol II., ktorý zriadil Pápežskú radu pre kultúru. Oblasť kultúry je preto dôležitá, lebo niektoré prvky kultúry sa dajú vhodne použiť ako prostriedky na šírenie radostnej zvesti evanjelia.

DEHONESTÁCIA I DEÁLOV

V konštitúcii *Gaudium et spes* sa píše: „Slovom kultúra sa označuje v širšom zmysle všetko, čím lovek zušachuje a rozvíja svoje mnohostranné duševné i telesné vlohy; snaží sa poznaním a prácou podriať zem svojej nadvláde; robí udskajším spoločenský život ako v rodine, tak v politickom spoložití, že uskutočuje pokrok mravov a inštitúcií; v konečnom dôsledku vyjadruje a zachováva v svojich dielach postupom človeka svoje večné duchovné zážitky a túžby, aby tak slúžili mnohým, ba v prospech celého ľudstva.“

Človek dnešných čias však veľakrát dehonestuje hodnoty kultúry. Sme svedkami ako mnohé kultúrne prejavy či už ide napríklad o divadlo alebo rôzne tanečné variácie, ale taktiež aj o rôzne výtvarné diela, sú preplnené prvkami, ktoré nie sú v zhode nielen s ideálmi kresťanstva, ale ani s ideálmi človeka ako takého. Samozrejme, že prostredníctvom takýchto prejavov kultúry je šíriť radostnú zvest' evanjelia náročné, ba priam nemožné. Potvrzuje to aj kardinál Jozef Tomko, ktorý hovorí: „Ve korysy rozvoj prírodných, spoločenských a iných vied, ako aj komunikačných prostriedkov prispel k hlbokému zmene v dnešnom živote a kultúre.“

Podľa II. vatikánskeho koncilu významnými črtami dnešnej kultúry sú práve kritický zmysel obohatený o exaktné vedy, ale aj hlbší rozbor ľudskej činnosti pod vplyvom

Cez kultúru k Bohu

Človek sa často stretá s otázkou, čo je preňho dobré a čo nie. Aký postoj má zaujať kresťan ku kultúre, k vede, k technike, k novým vynálezom? Má sa o ne zaujímať? Ponoriť sa do života kultúry je škodlivé, alebo osočné pre jeho vieru?

psychologických výskumov. Toto všetko nemalou mierou prispieva na odkrývanie hodnôt dnešnej kultúry.

MASOVÁ KULTÚRA

V súčasnosti je veľkým fenoménom masová kultúra. „Výbudovanie priemyslu, urbanizácia a iné príčiny, ktoré podporujú spoločenský život, vytvárajú nové formy kultúry – masovú kultúru. Z nich sa potom rodia nové spôsoby myslenia, jednaní a využívania voľného času,“ píše sa v *Gaudium et spes*.

Takýmto spôsobom je možné objaviť i prvky kultúr iných národov a spoločenských. V konečnom dôsledku masová kultúra môže prinášať dobré ovocie, ale tak ako kultúra vo všeobecnosti, nesmie podľahnúť pýche rozumu, ktorá, ako hovorí kardinál J. Tomko „hlása a prakticky uplatňuje úplnú nezávislosť vedy a kultúry na Bohu.“

**Kultúrna inosť je
prostriedok, ktorým lovek
plní prvopočiatkový príkaz
Stvorite ju, aby si podrobil
zem, aby zdokonaľoval
stvorenie i seba.**

V dnešnej dobe sa veľakrát človek môže stretnúť s umením, ktoré je preniknuté kresťanskými prvkami. Svedčia o tom nielen rôzne umelecké maľby a dekorácie, ale aj mnohé divadelné vystúpenia, či už ide o činohru, muzikál, alebo dokonca tanec. No stále je, žiaľ, prevaha kultúrno-umeleckých diel, ktoré akoby podliehali práve pýche rozumu. A tak sa vynára otázka, či sa má kresťan katolík zapájať do kultúrno-umeleckých procesov, či má prispievať do sveta kultúrnej osvety, alebo má pri pohľade na takéto diela stagnovať.

VNÁŠA PRVKY EVANJELIA

Dá sa prostredníctvom kultúry a jej prvkov šíriť evanjelium? Vďaka kultúre a jej prejavom sa môže radostná zvest' evanjelia dostať práve i k ľuďom, ktorí ešte Ježiša Krista nepoznajú. Veď „kultúra je v očiach všetkých, i v očiach neveriacich, kladným prínosom pre ľudstvo. Je teda nielen pozitívna hodnota, ale je dokonca hodnota otvorená smerom na náboženstvo,“ upozorňuje J. Tomko a dodáva: „Kultúrna inosť je prostriedok, ktorým lovek plní prvopočiatkový príkaz Stvorite ju, aby si podrobil zem, aby zdokonaľoval stvore-

nie i seba.“ Podľa *Gaudium et spes* je „vlastnosťou loveka, že môže dosiahnuť plnosť pravej ľudskosti iba pomocou kultúry.“

Kultúra by však mala obsahovať aj nejaký pozitívny náboj. Nejaký kresťanský náboj. Lenže tu sa dostávame opäť k problému. „Ako je možná kresťanská kultúra, keď vzdelané vrstvy uď odchádzajú od kresťanstva a pokúšajú sa za sebou stiahnuť nevzdelané a polovzdelané masy? Ako je možná kresťanská kultúra, keď kresťanstvo doteraz nenašlo verné tvorivé zmierenie a spojenie s veľkými svetovými silami, ktoré strhujú ľud: s vedou, umením, hospodárstvom a politikou?“ – pýta sa Ivan A. Iljin.

To znamená, že sa má kresťan kultúre vyhýbať? Práve naopak. Kresťan, zvlášť kresťan katolík má vnášať evanjeliové prvky do kultúry. „Lebo kresťan nie je povoláný na to, aby utiekol od sveta a loveka, zavrhol ich a prekľal, ale aby vložil svetlo Kristovo uenie do pozemského života a tvorivo odhalil dary Ducha Svätého. A to tiež znamená vytvárať kresťanskú kultúru na zemi,“ vysvetľuje I. A. Iljin.

DUCH KRESŤANSTVA

Aby mohli kresťania dať kultúre a jej prejavom mravnú náplň, musia prijať ducha kresťanstva. Tento duch je potrebný pre vytváranie zdravej kresťanskej kultúry. Čo obsahuje tento duch?

I. A. Iljin vysvetľuje ducha kresťanstva v piatich bodoch:

1. Duch kresťanstva je duchom zvnútornenia.

To čo vychádza z vnútra človeka, treba považovať za prínos do kultúry, za základ každej kultúry, zvlášť kresťanskej. Pretože umelecké dielo nie je umelecky hodnotné vtedy, ak je efektne a originálne po estetickú stránku, ale vtedy, ak je verné svojej skrytej duchovnej téme. A tak kresťanskú kultúru môže tvoriť len kresťanský pevný duša.

2. Duch kresťanstva je duchom lásky.

Kristus odhalil v láske tento úplne prvý prameň každej tvorby, teda aj každej kultúry. Kresťan by nemal veriť v kultúru bez lásky. Veď lásku k Bohu považuje za prameň svojej viery. Vie, že láska je z Boha. Práve cez túto lásku dokáže prijímať, schvaľovať a tvoriť. Tvorenie, vytváranie niečoho nového je tvorba. „Myslienka, ktorá je povzbudená láskou, sa stáva záštitou rozumu, viaže sa k poznávanému predmetu a ponúka pravé poznanie. Vôňa, ktorá je zrodená z lásky sa stáva svedomitou, šachetnou vôňou a prejavuje sa ako prameň pravých kresťanských hrdinských skutkov. Fantázia stráca svoj chlad, prestáva byť prázdnu a ahostajnou hrou, planie du-

chovným ohom a za iná skutočnosť nevidie a tvorí,“ vysvetľuje I. A. Iljin.

3. Duch kresťanstva je duchom vnímania.

Učí nás vidieť veci zmyslami neviditeľné. Podľa toho má človek zvláštnu, nenútenú moc duchovného srdečného vnímania a vďaka nej mu je umožnené vidieť Boha a spoznávať všetko božské vo svete. Túto moc vnímania darovalo a odkázalo kresťanstvo celej ľudskej kultúre. A tak môžeme povedať, že kresťanstvo vlastne umožnilo ľuďom tvoriť kultúru a pritom ostávať v zbožnom vnímaní Boha.

4. Duch kresťanstva je duchom živého tvorivého obrazu.

To znamená, že duch kresťanstva sa neusiluje o nejakú prázdnu formu, o nejaké prázdne vyjadrenie, ale sa usiluje o naplnenú formu, usiluje sa o organický život.

5. Duch kresťanstva je duchom zdokonaľovania sa.

Kresťan by sa mal snažiť mať pred svojím duchovným zrakom Božiu dokonalosť. Takým spôsobom sa naučí, čo je dobré, čo je dokonalé, čo sa páči iným a teda čo je skutočne mravné a aj umelecké.

PROSTRIEDOK K DUCHOVNÉMU POZDVIHNUTIU

Vidíme teda, že ak chce niekto tvoriť umelecké diela, tak musí byť jeho duch preniknutý duchom kresťanstva, o ktorom je reč vyššie. Ak chce niekto kultúrou a jej prvkami napomáhať šíreniu evanjelia nielen vo svete, ale aj na Slovensku, mal by vynášať zo svojho vnútra len veci dobré, prameniace z ducha kresťanstva. Samozrejme, že človek fascinovaný nejakým prejavom kresťanskej kultú-

ry neobrúti hneď svoje srdce k Bohu, ale kresťanská kultúra môže byť tým prostriedkom, cez ktorý nájde tápajúci v tmách správnu cestu.

„Kultúrny pokrok nie je síce sám osebe zárukou duchovnej výšky, ale dáva ľuďom potrebné prostriedky, aby sa pozdvihol,“ pozvubudzuje kardinál J. Tomko. Teda kultúra dáva človeku možnosť, aby pozdvihol svoju myseľ i srdce k Pánu Bohu. Prostredníctvom rôznych moderných kultúrnych prvkov sa človek môže stať lepším, môže nájsť cestu k Svätému písmu, a teda k Pánu Bohu. Podľa

otca kardinála môže „kultúrna inos teda uspôsobí ľuďom, aby prijal Božie zjavenie, lebo napomáha k tomu, aby žil mravným životom, aby vyhovádal pravdu, spolupracoval s inými, aby cítil zodpovednosť za udalosti, ako aj povinnosť uhať i všetkým životným podmienkami, uhať bolesti, oslobodiť ľuďov od biedy, otroctva a neslobody“.

Takýmto spôsobom sa môže šíriť radostná zvesť evanjelia po Slovensku k tým, čo sa s ňou ešte nestretli a zároveň posilniť vieru veriacich.

MARIÁN BÉR

Kultúra pod a Písma svätého

Správu o tom, ako vytvárať kresťanskú kultúru a prostredníctvom jej prvkov evanjelizovať v Písme svätom nájdeme len v malých náznakoch. Kde teda hľadať správnu cestu vytvárania evanjelizačného procesu pomocou kultúry a jej prvkov.

„Predovšetkým je potrebné odolať zvädzaniu rozumového formalizmu. Nie je dobré si myslieť, že by azda Nový zákon bola ‚knihou zákonov‘, ktorá obsahuje systém presných pravidiel pre všetky životné prípady; takže kresťanovi nezostáva nič iné, než pracovať s týmito zákonmi a uskutočniť ich. Táto predstava azda vhodná v židovstve, snáď odpustiť náu za inajúceho právnika, nie je vôbec vhodná v medziach kresťanskej viery. Nutne privádza ľuďov k radu naslepo získavaných odpovedí; privádza každého kresťana k doslovnému útlaku Písma a k puntičkárskej a bezduchému vysvetľovaniu Písma, ale to ho neprivedie k živému, plnému tvorbu Ducha a Zmyslu“ (I. A. Iljin). A tak pri vnášaní kresťanských ideálov do kultúry a jej prvkov musíme tieto predstaviť rečou zrozumiteľnou ľuďom, pretože „evanjelium nás vyzýva a uhať hovorí a jedna tak, ako po úvahu udia“ (I. A. Iljin). Toto však je náročné. Nielen pre zasvätených služobníkov, ale aj pre laikov. Znamená to presadzovať kultúrne prvky synov sveta, avšak obohatené o evanjeliové poslanstvo. A práve táto skutočnosť môže nejedného kňaza i laika odradiť a znechutiť. Ale „laici majú okrem toho aj spojenými silami tak ozdraviť ustanovizne a životné situácie vo svete, ak nejakým spôsobom navádzajú na hriech, aby sa ony prispôbili normám spravodlivosti a skôr napomáhali praktizovanie ností, ako mu prekázali. Ke tak budú konať, dajú kultúre a ľudskej inosti mravnú náplň“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi).

M. B.

*Myslím,
teda ítam VOX*

Podporím ho.

**Ročné predplatné je 10 eur,
polročné 6 eur**

Za al to sv. František

„Vynálezcom“ betlehemov alebo jasičiek je svätý František z Assisi, zakladateľ rehole františkánov.

Na Vianoce v roku 1223 pripravil v jaskyni v talianskom Grecciu jasle, do ktorých uložil živé dieťa. Vedľa stála Mária a Jozef, priviedli aj osla a vola.

Napodobnením situácie opísanej v Biblii, chcel František upozorniť spolubratov aj miestnych ľudí na maximálnu chudobu, v ktorej sa Boh rozhodol prísť na svet.

V nasledujúcich rokoch si obyvatelia Greccia sami pripravovali živé aj umelé betlehemy a podľa Františkovoho príkladu si rozdávali darčeky, aby napodobnili lásku Boha, ktorý sa nám sám dal ako dar. Tento zvyk sa neskôr rozšíril do všetkých krajín. Najhonosnejšie betlehemy sa stavali vo františkánskych a kapucínskych kostoloch a na ich výzdobe sa podieľali poprední umelci a vladári.

Kométa sa nad jasičkami zjavila prvý raz v 14. storočí. Namaľoval ju v roku 1304 taliansky maliar a architekt Giotto di Bondone, keď maľoval fresku Klaňanie sa mudrcov pre paduánsku kaplnku Scrovegni. Inšpiroval sa vlastným pozorovaním návratu Halleyovej kométy v septembri 1301 (tá sa však tak ešte nevolala; o zistenie, že ide o kométu, ktorá sa opakovane vracia k Slnku, sa zaslúžil anglický astronóm Ed-

Giotto: Klananie mudrcov

mond Halley až začiatkom 18. storočia). Giotto portrét bol neobyčajne presný – rozhodne najlepší v celých nefotografických dejinách astronómie!

JASLI KY NA SLOVENSKU

Na území dnešného Slovenska sa jasičky začali stavať od 13. storočia. Neskôr ich vystriedali gotické krídlové oltáre. Známe sú drevené reliéfy narodenia Krista z okruhu Majstra Pavla v Kostole svätého Jakuba v Levoči, z Hlohovca alebo z Kostola svätého Egídia v Bardejove, ktoré pochádzajú

z prelomu 15. a 16. storočia. V období baroka sa v kostoloch stavali honosné betlehemy v životnej veľkosti. S postupným rastom počtu figúrok sa však ich rozmery zmenšovali. K Svätej rodine pribúdali anjeli, Traja králi, pastieri a ďalšie postavy aj zvieratá.

Koncom 18. storočia vydal Jozef II. nariadenie, ktorým zakázal stavať v kostoloch betlehemov. Tento úradný zásah znamenal paradoxne masový rozkvet betlehemov, pretože ľudia ich v zjednodušenej podobe začali stavať doma. Keďže autormi domácich betlehemov boli neškolení rezbári, hovoríme o ľudových betlehemoch.

Na Slovensku prevládali drevené vyrezávané betlehemy. K najkrajším patria stredoslovenské, pretože rezbárski majstri bývali najmä v okolí banských miest. Vyznačovali sa veľkým množstvom vyrezávaných maľovaných postáv a bohatými dekoráciami. Na Piargu (dnešné Štiavnické Bane) bola v 19. storočí odborná rezbárska škola, kde sa žiaci učili vyrezávať aj betlehemy. Na severnom a východnom Slovensku prevládali jednoduchšie betlehemy. Často boli prenosné a slúžili pri typických vianočných obchádzkových hrách.

Nový rozkvet zaznamenali betlehemy po roku 1989. Ide o originálne diela, ktoré už nemožno zaradiť medzi ľudové betlehemy. Súčasnú líniu reprezentuje najmä monumentálne dielo Jozefa Pekaru, ktorého pohyblivý Slovenský betlehem je trvalo vystavený v Rajeckej Lesnej pri Žiline.

-r-

**Potešte vašich blízkych
a ako darček im
predplat' te na rok 2014
časopis**

VOX

Slobodno s betlehemom...?

Oravský rodák, jazykovedec ANTON HABOVŠTIAK v knihe *Krá nad krá mi sa narodil píše: Po rokoch viem, že Vianoce v oravskej doline mali svoje osobitné aro, ktoré si hodno ustavi ne približova . A tak prináša jeho spomienky aj VOX.*

Naše slovenské betlehemy si bez Svätej rodiny, troch postáv mudrcov a bez hviezdy nevieme predstaviť. V našom prostredí mali betlehemske jasličky najprv vymedzené miesto iba v kostoloch. Až neskôr sa rozšírili aj do domácností.

Betlehemske udalosti sa však stvárnili aj „naživo“, o čo sa starali takzvaní betlehemci. Ich vystúpenia boli čosi ako ľudové divadlo. Pôvod týchto hier siaha až do stredoveku. Najrozšírenejšie hry napokon zľudoveli a prenikali do mnohých miest na Slovensku. Azda aj preto, že betlehemske strážcovia ovčieho stáda a slovenskí pastieri si boli navzájom veľmi podobní, ba celkom blízki. Prirodzene, že aj pastiersky život v mnohom ohľade bol spoločný pre všetkých pastierov.

BETLEHEMSKÉ HRY

Betlehemske hry boli súčasťou poézie vianočného obdobia s úmyslom čo najvernejšie priblížiť ľuďom dni Spasiteľovho narodenia. Sprvoti ich hrávali šestnásťroční mládečníci, neskôr začali chodiť s betlehemom až aj osem až dvanásťroční chlapi. V niektorých regiónoch sa betlehemska hra hrala hneď po polnočnej omši pre celú dedinu, zväčša sa však chodilo po domoch od Božieho narodenia po Štefana.

V hrách vystupovali zvyčajne anjel, valasi Fedor i Stacho a veľmi smiešny Kubo v prevrátenom kožuchu. V niektorých dedinách na Orave pribudol k nim ešte aj bača a junák. Všetci sa obliekli do pastierskych šiat: na seba mali súkenné nohavice, ľanovú košeľu, na nohách krpce s návlakmi, potom kožuštek, čo ich chránil pred novoročnými i trojkráľovými mrazmi. Na hlave nosili valašský klobúk či aspoň klobúčik.

Anjel niesol pred sebou betlehem. Bola to najčastejšie práca miestneho rezbára. Ostatné osoby sprevádzajúce betlehem stískali v rukách palice alebo kyjačky. Ich údermi

Štefan Prukner: Betlehemci

o podlahu sa zdôrazňoval spievaný či prednášaný text a mohol sa nimi aj udávať rytmus.

Po príchode do domu anjel pozdravil zhromaždenú rodinu a položil betlehem na stôl. Potom už nasledovala hra, ktorá mala priblížiť udalosti pri narodení Božieho Dieťaťa v Betleheme. Vychádzalo sa vždy zo základných biblických údajov; hra však obsahovala aj veľa z toho, čo bolo príznačné pre naše domáce pastierske prostredie a zmysľovanie.

Prednášaný text či vinšovačky a spevy sa vyznačovali viacerými osobitosťami charakteristickými pre ľudové prejavy. Piesne, ktoré sa spievali, boli svojrázne, s viacerými prvkami z domáceho pastierskeho života. Boli to piesne s úprimným citovým prejavom veriacich, milujúcich a tešiacich sa srdc, presvedčených o tom, že Ježiš naozaj prišiel na svet a že je pre svet jedinou spásou. V prejavoch úprimnej, čistej lásky k Božiemu Dieťaťu je napokon jadro betlehemských hier.

A čo sa mu len tí slovenskí pastieri naznašali darov! Najkrajšiu ovečku či jahniatko, najčerstvejší syr alebo oštiepok i geletku najkvalitnejšej žinčice, ba aj takú klobásu, čo možno ňou človeka trikrát opásať. Piesne boli neraz až priveselé a okorenené štipkou valašského humoru. Vždy však bol na prvom mieste preukázaný ich náboženský obsah, čiastočný svetský nádych bol až druhořadý.

Tak ako iné divadelné či dramatizované útvary aj betlehemske hry mali svoju dejovú osnovu zloženú z niekoľkých častí. Tvoriť ju úvod a vstupné rozpravy vystupujúcich postáv. Jadrom bolo tajomstvo betlehemskej noci, ktorú chceli čo najvernejšie priblížiť ľudskému chápaniu. Zaznievali spevy a vinše motivované nielen biblickými udalosťami, ale aj scénkami zo slovenského pastierskeho života. Na záver betlehemci spievali zvyčajne spolu s domácimi rozlúčkové piesne.

MY TRI KRÁLI PRIŠLI SME K VÁM

Okrem betlehemských „pastierskych“ hier chodili po dedinách aj traja koledníci, ktorí predstavovali biblických mudrcov alebo kráľov. V niektorých regiónoch sa tiež nazývali betlehemci. Koledníci mali kresťanskou tradíciou zaužívané mená Gašpar, Melichar a Baltazar, teda mená, s ktorými sa v evanjeliových textoch nestretávame.

Koledníci svojím výzorom priťahovali najmä deti. Bývali to traja chlapi, oblečení v bielych košeliach, na hlavách mali veľké papierové koruny ozdobené staniolovým zlatom a striebrom, pričom jeden z nich predstavoval „černoškého“ kráľa či mudrca Gašpara, a tak mal tvár natretú na čierne. On aj zväčša niesol v ruke hviezdu či kométu ako symbol betlehemských biblických udalostí. Hviezda bola výrazným znakom koledníkov a práve kvôli nej volali v niektorých dedinách vinšovanie týchto betlehemsťov aj chodením s hviezdou.

Zvyšní dvaja koledníci či „traja králi“ držali palice alebo kyjaky obité plieškami na klincoch. Pri každom pohybe, najmä pri úderoch o zem, zaznieval škrkotavý zvuk plieškov. Gašpar počas spevu krútil hviezdou, Melichar a Baltazar zas udieraním palíc udávali potrebný rytmus.

C+M+B

Záver vianočného obdobia mal okrem spomínaných hier a koledovania (chodenie s hviezdou) aj silný duchovný náboj. Na Troch kráľov chodil po dedine pán farár s kostolníkom, „rektorom“ a miništrantom „po koľade“. Navštevovali jednotlivé domy a požehnávali príbytky, pričom kňaz hore na zárubňu napísal kriedou podľa aktuálneho roku výraz v tvare 20-C+M+B-14, čo znamená *Christus mansionem benedicat – Kristus nech žehná tento dom*. Na mnohých miestach sa však práve podľa začiatočných písmen údajných mien troch kráľov, resp. mudrcov začalo písať „G“ namiesto „C“. Správna verzia, ktorá má teologické posolstvo, je však C+M+B.

Náboženskú skúsenos nezmažeme

Vianoce, najkrajšie kresťanské sviatky, sa v podstate slávia po celom svete. Ľudové zvyky a tradície, ktoré sú s nimi spojené, sa líšia od národa k národu a sú veľmi rozmanité. S etnologičkou ELEONÓROU KLEPÁČOVOU sme sa rozprávali nielen o vzniku slovenských vianočných zvykov.

Vie sa ako sa slávil starý slovanský pohanský sviatok zimného slnovratu Kračún?

Zimný slnovrat – podľa viacerých archeologických vykopávkov a tiež písomných prameňov (Sinajské euchológium z 10. stor.) – ako oslava vracajúceho sa slnka sa slávil predovšetkým obchádzkami masiek, obchádzaním domov so želaním dobra, pálením ohňov, resp. pálením špeciálneho dreveného klátu. Horiaci, rôznymi spôsobmi upravený dubový klát mal priniesť hospodársku prosperitu po tom, čo prešiel „očistným, sviatočným“ ohňom. Podľa magických princípov predkresťanského obdobia sviatočne vykresaný oheň mal očistnú funkciu a túto prebralo aj všetko, čo sa s ním dostalo do kontaktu. Tak aj drevený klát, ktorý navyše musel vydržať v ohni počas celého sviatočného času. Zvyšky klátu kládli ľudia na ovocné stromy, do pôdy, obchádzali úle a preskakovali horiacu pahrebu. Tieto prejavy sa postupne stali aj súčasťou vianočných obyčají Galov, starých Germánov, Anglosasov, ale hlavne južných Slovanov, ktorých potomkovia poznajú tradíciu dodnes, aj keď už so zmenenou funkciou. (Vo Veľkej Británii ho dodnes volajú youle-clog, Francúzi souche de Noël, Nemci Weihnachtsblock, Švédvi julblock, Lotyšci blukis). Vianočné poleno bol kus dubového dreva, ktorý zořali v štedrovečerné ráno a večer vložili do ohňa. Horel až do rána a ľudia pri ňom

bdeli – preto sa u Srbov, Chorvátov, Slovincov volá badnjak a podľa neho aj „badnji dan“ či „badnji večar“.

Druhou známou formou bolo koledovanie, teda želanie akejkoľvek formy dobra. V spomínanom Sinajskom echológii sa kritizujú tí, ktorí chodia oslavovať koledu, ako to robili pohania. Počas zimného slnovratu prebiehali oslavy saturnálií na oslavu boha Saturna. V rámci nich chodili pohanskí kňazi po domoch so sviecami a prednášali vinše. Nakoľko ide o vianočný čas s najkratšími dňami, v pohanských predstavách bol plný rôznych zlých a škodlivých bytostí a démonov. V predstavách ľudí sa v tomto „temnom“ čase akoby stierali hranice medzi svetom živých a mŕtvych. Preto v tomto období pomerne dlho prežíval kult mŕtvych, ako aj viera v pôsobenie zlých síl (označovaných ako „stridžie dni“). Démonov a strigy odháňali sprievody masiek robiacich hluk a lomoz.

Kedy sa zmenil Kračún na Vianoce?

Najprv k názvu „Kračún“, ktorý je označením Štedrého dňa. U nás sme ho zaznamenali v Honte, Malohonte, na Zemplíne a ako maďarský variant „karácsony“ na južnom Slovensku (údaje sú z Etnografického atlasu Slovenska). Pôvod tohto slova vysvetľujú etymológovia ako odvodeninu z latinského creatio, zatiaľ čo iní sa prikláňajú k názoru, že je to odvodenina slova krátky, najkratší. Pohan-

ské sviatky zimného slnovratu boli oslavou zrodzenia a obnovy slnečného božstva, Gréci oslavovali zrodzenie boha Hélia, Rimania zas Saturna a prijali tiež pôvodom iránskeho boha Mitra. Slovania mali svojho Svaroga, Dažboga, ale paralelne k nim prenikali aj idey kresťanstva. Celý ten proces trval niekoľko storočí. Kalendár sa menil, lebo sa presúvali začiatky civilného a neskôr aj kresťanského roku. Postupne sa kodifikovali jednotlivé sviatky a po koncile v Nicei v roku 325 bol stanovený termín Veľkej noci v súlade s termínom židovskej paschy a termín Božieho narodenia na 25. decembra. Tento termín sa však iba postupne ustaloval v jednotlivých krajinách. A tiež postupne sa zavádzali ďalšie sviatky, ako Zjavenie Pána, Zoslanie Ducha svätého atď.

Prevzali naši predkovia nejaké prvky slávenia Kračúna aj do oslavy Vianoc? Vydržali niektoré z nich až do dnešných čias?

Prevzali a vydržali, aj keď so zmenenými funkciami, obsahom. Bol to celkom prirodzený pozvoľný proces pričom kresťania využili zaužívané formy slávenia. Ako som už spomenula, pohania si v rámci osláv zimného slnovratu chodili želať prosperitu, zdravie, tak aj kresťania prebrali tento spôsob odovzdávania pozitívnych emócií, želaní, radosti a požehnaní. A s formou prebrali aj názov koleda, koledovať (z lat. calendae).

Pohania verili v očistnú funkciu vody v niektorých výnimočných, sviatočných časoch. Kresťania prebrali očistnú silu, ale posvätenej vody. Prijatím slnovratu ako dňa Božieho narodenia kresťania sakralizovali mnohé, predtým magické úkony, ktoré sa takto stali súčasťou ľudovej liturgie.

Ako jeden zo symbolov sú sviece. Svetlo sviec preráža tmu najkratších dní roka. Prináša život, osvetľuje temné zákutia ľudskej duše, dáva nádej nového života. So sviečkami či fakľami chodili

Snímka: net

Ľudia na roráty (adventné bohoslužby pred východom slnka), svetlo lúčov olejových lúčov zapálené v štedrovečerné ráno nesmeli vyhasnúť (niekde až do Troch kráľov). Zelené vetvičky vrby, ovocných stromov, čečiny boli a sú súčasťou adventných i vianočných obradov a zvykov, rovnako ako slama, slamené predmety, atď.

Aj keď nie sú Vianoce najvýznamnejší kresťanský sviatok, môžeme však pokojne povedať, že sú najobľúbenejší. K vianočným sviatkom patria ešte stále pohanské zvyky, či dokonca aj povery. Čím to je, že v tak významnom kresťanskom sviatku sa do súčasnosti udržali aj pohanské prvky?

Predovšetkým nemyslím si, že sú to pohanské prvky. Ony totiž už prešli určitou transformáciou. Nazvala by som ich skôr profánymi; sú už vyprázdnené, ľudia, ktorí ich praktizujú už neveria v ich magickú silu v plnom rozsahu, tak ako im verili pohania. Napríklad s kultom mŕtvych kedysi súvisel obyčaj rozrezávania jabĺčka. Gazda alebo gazdiná rozrezali jablko priečne a keď jadrovník tvoril v reze hviezdičku, dotyčný žil ďalej, keď kríž, v nasledujúcom roku zomrel. A ľudia tomu verili, zomreli koľkokrát len preto, že „museli“. A toto sa robí v mnohých rodinách dodnes, ale je to v rovine zvyku, vyprázdneného, je to len akýsi estetizujúci zvyk ozvlášťujúci sviatok. Podobne je to s ihličnatými vetvičkami či vetvičkami z čerešne, s lúskaním orechov, pálením sviec alebo kladením mincí pod obrus, či železných predmetov pod stôl. Vo všetkých úkonoch je dominantnou estetická funkcia, teda pôvodne to boli ešte predkresťanské obyčaje, úkony, ale v súčasnosti po mnohých transformáciách, zákazoch a znovuoobnovení stratili výrazný magický, pohanský obsah.

Mali okolité národy vplyv na rozširovanie vianočných zvykov na našom území? Akým spôsobom dochádzalo k rozširovaniu a prijímaniu zvykov iných kultúr medzi našimi predkami? O aké zvyky išlo?

Nežili sme a ani nežijeme v izolovanom prostredí, kde by sa nás nič z okolia netýkalo a neovplyvňovalo. Určite, že medzinárodná komunikácia kedysi nebola taká početná ako v súčasnosti, ale aj vďaka mnohým remeselníkom a podomovým obchodníkom naši predkovia poznali svet, komunikovali s ním, preberali mnohé výrobné postupy, zlepšenia, ale aj myšlienky či obrady, obyčajové predmety. U nás bol pred zavedením vianočného stromčeka hlavným vianočným symbolom betlehem, potom slama, zelené vetvičky. Asi v polovici 19. storočia sa objavili aj u nás, hlavne v mestách ozdobené vianočné stromčeky, ktoré sa postupne začali udomáčať od západu na

Snímka: net

východ Slovenska (na východe sa stromček stal všeobecne prijatým symbolom až o 100 rokov neskôr). A spôsob akým dochádzalo k prijímaniu a rozširovaniu si možno názorne predstaviť na zavádzaní nových sviatočných príležitostí (sviatok Valentína, Deň matiek, Halloween...), aj keď tu zohráva veľmi silnú úlohu tlak trhu, obchodné záujmy, čo v prípade vianočného stromčeka či mikulášskych obchádzok malo iné pozadie.

Už v stredoveku žila na našom území početná nemecká menšina. Prijali sme od nej nejaké vianočné zvyky? Prijali sme zvyky aj od iných menších žijúcich na našom území?

Od Nemcov sme prebrali, veľmi zjednodušene povedané, vianočný stromček, adventný kalendár, adventný veniec, ale nie od tých, ktorí tu žili v menšine. Skôr oni prebrali od majoritného obyvateľstva mnohé tu všeobecne rozšírené obyčaje a obrady. Oni si zachovali svoje piesne, tance, niektoré špecifické obrady, ale aj oni prebrali spomínané prejavy vlastne zároveň s majoritným obyvateľstvom.

Zatiaľ sme hovorili o prijímaní nových vianočných zvykov do našej kultúry. Môžeme hovoriť aj o inkulturalizácii slovenských či slovanských zvykov v iných krajinách a kultúrach? Bol aj takýto prúd? Ktoré zvyky to boli?

Priznávam, že neviem o nich. Viem však, že v hraničných oblastiach, napríklad na severe Slovenska, fungovalo veľa poľských kolied, ktoré sa ľudia naučili zo spevníkov, ktoré si priniesli zo susedných poľských obcí a páčili sa im. Vďaka aj príbuznej slovanskej reči nemali s obsahom kolied problém. Na juhu Slovenska prebiehal čulý kontakt medzi maďarským obyvateľstvom, takže tam sa dá povedať, že cez Maďarov sa miestne zvykoslovie obohatilo o maďarské varianty zvykov, ale zároveň sa „vyviezli“ slovenské napríklad betlehemske hry.

Ozdobený stromček je spolu s jasičkami najznámejší a najrozšírenejší symbol Vianoc. Kedy sa začal používať a prečo? Bol to spočiatku zvyk na dedinách, alebo aj v mestách?

V literatúre sa uvádza, že prvý vianočný stromček ozdobený farebnými papierikmi, jabĺčkami, obľádkami, cukrom, bol postavený v roku 1605 v Štrasburgu. Posledné roky sa píše, že prvý bol v Brémach v roku 1570. Z toho ale vyplýva, že keď už o stromčeku písali, tak bol známy a rozšírený; najprv v mestách a z nich prešiel aj na vidiek. Pre jeho rozšírenie veľa urobili nemeckí evanjelici a nemecká šľachta, u ktorých sa tešil veľkej obľube.

U katolíkov na sviatok Troch kráľov deti strom „striasli“. Na prvých stromčekoch chýbali sviečky, lebo sviece a svetlo bolo späť s adventom a nie je zatiaľ známe, kedy sa začali pripievňovať aj na vianočný stromček. Aj keď v písomnom prameni z južného Tirolska sa píše, že v roku 1621 tu už používali sviece na stromčeku. Stromy väčšinou viseli z trámov.

Na to, prečo sa začali stavať vianočné stromčeky, sú dve teórie. Jedna hovorí o strome poznania v raji a o strome vykúpenia (kríž z dreva), druhá o strome

»»

Snímka: net

života, nakoľko je vždy zelený. Ak by sme sa teda striktnie pridržali tradície, mali by sme vianočný stromček ozdobiť len jablčkami (symbol raja) alebo červenými guľami, pripomínajúcimi jablká, sviečkami (hlavne z včelieho vosku), obličkami, prípadne medovníčkami.

Ako a kedy vznikla tradícia vianočných darčiekov?

Tradícia obdarúvania je stará ako ľudstvo samo. Obdarúvali sa božstvami, obdarúvali sa koledníci pri saturnáliách, obdarúvali sa služobníci. Spočiatku to boli malé pozornosti, darom boli aj vinše a piesne, ktoré koledníci hovorili či spievali a všetky pozitívne žičenia. V dedinskom prostredí bol darom aj chlieb, ktorý sa bežne v rodinách nekonzumoval, alebo cukor. Okrem toho obdarúvali sa obecní služobníci, ktorí dostávali „výslužku“, vinšovníci, ktorí si takýmto spôsobom mnoho ráz aj privyrábali. V bohatších sedliackych či šľachtických rodinách sa dávali symbolické darčekom, ale len dospelým. V Nemecku napríklad Martin Luther protestoval proti mikulášskemu obdarúvaniu, a tak začal svojim deťom dávať darčekom na Štedrý večer.

Myslím si, že môžeme trochu poopraviť staré porekadlo: Iný kraj, iné tradičné vianočné jedlo. Čím to je, že na tak malom území vzniklo toľko rôznych vianočných jedál? Bol aj nejaký pokrm, ktorý by bol všeobecne roz-

Snímka: net

šírený na celom území?

Na celom území Slovenska platilo, že štedrovečerná večera musí byť bohatá. To znamená, že musela obsahovať sedem až deväť chodov. Keď ich poradie a druhy zjednodušíme do akéhosi modelu, prvým boli obyčajne obličky s medom. Obyčajne ich piekli učítelia, ktorí ich roznášali a takýmto spôsobom boli aj odmeňovaní. Potom býval chlieb s cesnakom. Po ňom nasledovala polievka, na strednom a východnom Slovensku väčšinou kapustnica, alebo nejaká kyslá (šošovicová, hubová, obilninová...) polievka, na juhu aj rybacia. Štvrtým chodom boli kaše, piatym cestoviny, šiestym ryba (pstruh, pečený zubáč, či iné sladkovodné ryby, slané ha-

ringy), ale nie na celom území Slovenska, siedmym kysnuté koláče alebo placky, ktoré sa piekli aj pre dobytok (každý kus dobytky dostal pred večerou), ôsmym jablčka, orechy a deviatym pálenka či víno, čaj, voda.

Vyprázaný kapor sa rozšíril až po Druhej svetovej vojne, predtým sa jedli iné sladkovodné ryby, symbol prvých kresťanov. A prečo vyprázaný kapor? Myslím si, že to súvisí s obľubou vyprázaných reznov. Na Štedrý večer je pôst, tak rezne nahradil vyprázaný kapor, ktorý sa choval v našich rybníkoch a bol najdostupnejšou rybou.

Mnohé vianočné zvyky sú v súčasnosti už len akýmsi formálnym uctievaním tradícií. Mám však pocit, že skôr dochádza k amerikanizácii Vianoc, a to aj v zmysle preberaní zvykov (Santa Claus a pod.). Dá sa to už považovať za začiatok nových tradícií, či dokonca dekristianizácii Vianoc?

V dnešnom svete prevrátených hodnôt... Samozrejme, všetko navzájom súvisí. Ak natoľko skomercializujeme sviatky, že už stratia svoje pôvodné obsahy a významy, ochudobníme sa o to, čomu hovorme čaro – to v profánnej rovine. Ale historickú a náboženskú skúsenosť nevymažeme. Je to sviatok srdcu blízky a aj keď z neho ľudia urobia stres a pozlátko, jeho skutočná hodnota a hĺbka zostanú a vrátia sa obohatené o novú skúsenosť.

Za rozhovor akuje PAVOL PRIKRYL

*Myslím,
teda ítam*

VOX

**Ročné predplatné je 10 eur,
polročné 6 eur.**

Vianoce u susedov

Každá krajina si zachováva vlastné tradície a zvyky. Nie všade sa oslavujú Vianoce rovnako, nie všade rozdáva darčeky Ježiško, nie všade sa na Štedrý večer pripravuje kapustnica a kapor.

VESELÉ VÁNOCE!

U našich českých susedov sú Vianoce veľmi podobné tým našim, sú to sviatky detí a rodiny. Štedrý deň je dňom splnených želaní. Darčeky pod vianočný stromček nosí Ježišek a rozbaľujú sa po štedrovečernej večeri. Vraví sa, že tým, ktorí vydržia nepapať až do večere, zjaví sa im zlaté prasiatko. Tradičné štedrovečerné menu sa skladá z rybaciej polievky, z vyprázaného kapra a zemiakového šalátu.

WESOŁYCH WI T BO EGO NARODZENIA!

V Poľsku je oslava Vianoc prakticky rovnaká ako u nás. Na Štedrý deň dopoludnia ešte gazdiné dokupujú posledné nákupy. Peču vianočné sladkosti a varia dvanásť tradičných pokrmov. Oblúbenou úlohou detí na Štedrý deň je vyzeranie prvej hviezdy na oblohe (Gwiazdki). Keď sa objaví, prichádza s ňou znamenie, že rodina si môže zasadiť k štedrovečernému stolu. Niektorí veria že hviezda prináša i darčeky, ale väčšina verí, že ich pod stromček nosí Ježiško.

Na štedrovečernom stole je o jeden príbor navyše, aby si hostiteľ mohol uctiť náhodného návštevníka alebo hladného pútnika. Kňazi pripravujú azymy, tenké oblátky z bielej múky veľké ako plytký tanier a rozdeľujú ich farníkom. Na Štedrý deň Poliaci dodržiavajú tradične pôst a nikto sa k stolu neposadí skôr, ako vyjde na oblohu prvá hviezda. Pri štedrovečernej večeri pán domu rozdáva oblátky – azymy. Podáva sa dvanásť chodov symbolizujúcich 12 mesiacov v roku. Najprv sa podáva polievka – poľský barszcz (boršč). Je to vývar z údeného mäsa, cvikle a so špeciálnou knedľou. Inde sa ako polievka podáva tzv. żurek, čo je zatrepaná hríbová polievka.

V mnohých častiach Poľska zasa dominuje rybacia či hrachová polievka. Dominantným hlavným chodom sú ryby. Kapor sa upravuje v sladkej omáčke so slivkami. Nesmie chýbať mleté rybie mäso v rôsole. Dnes sa však hlavným chodom stáva čoraz častejšie pečený moriak alebo morka. Tradičným vianočným pokrmom je podlhovastý biely chlieb, špeciálne pripravený pre štedrovečerný stól a makové pupáky osladené mliekom, cukrom, alebo medovou vodou a hrozienkami. Slávnostný obed Vianoc sa podáva 25. decembra. Najčastejšie sa podáva šunka a špeciálna pečená klobása, ktorá sa kupuje na trhu surová (neúdená) a pečie sa doma v celých kruhoch. Oblúbená je i hydina. Ako zákusok sa podávajú cestové „ušky“ a pirôžky plnené hubami a kapustou. Pije sa „varzonka“ alebo grog.

CHRISTOS ROŽDAJETSJA! SLAVIMO JOHO!

Na Ukrajine sa Vianoce slávia v niektorých oblastiach 6. januára, v iných 25. decembra. Ukrajinci pripravujú na Štedrý večer dvanásť druhov jedál. Najmladšie dieťa z rodiny podvečer neustále vyzerá von oknom a keď zbadá prvú hviezdu na oblohe, pôst sa skončil a môže sa začať hostina. Stól je prikrytý dvomi obrusmi – jeden symbolizuje predkov rodiny, druhý jej žijúcich členov. Na stól sa vždy kladie jeden navyše pre zosnulých. Na ten sa položí pohár s vodou a kúsok chleba. Pod obrus sa schová trocha slamy, ktorá symbolizuje to, že Ježiš sa narodil v maštali.

Podáva sa vianočný chlieb „kolač“, ktorý je umiestnený v strede stola. Najvýznamnejší chod je kutja. Je to varená pšenica zmiešaná s medom, makom, hrozienkami a orieškami. Týmto jedlom sa väčšinou začína Štedrá večera. Po nej nasleduje boršč a vuška – varené pirohy plnené hubami a cibuľou. Nasleduje ryba a po nej varenyky – varené pirohy plnené kapustou, zemiakmi, pohánkou či sušenými slivkami. Po nich sa podávajú holubci – plnená kapusta, a večera býva zakončená uzvarom – vareným kompótom zo sušeného ovocia.

Darčeky na Ukrajine nosí svätý Nikolaj. Nedávajú sa však na Vianoce, ale 19. decembra, a to spiacim deťom pod vankúšik. V ten deň nebýva nejaké špeciálne menu.

KELLEMES KARÁCSONYI UNNEPEKETI!

Medzi Maďarmi patria Vianoce k najvýznamnejším sviatkom v roku. Je to aj preto, že v druhý sviatok vianočný si pripomínajú sv. Štefana, patróna a zakladateľa Maďarska. Preto sú Vianoce nielen cirkevným, ale i celonárodným sviatkom. Na Štedrý deň by podľa starodávnych maďarských zvykov nikto nemal byť sám. V minulosti preto do rodín k bohato prestretému stolu pozývali aj žobrákov a tulákov. Oslava Vianoc v Maďarsku má prakticky rovnaké tradície ako u nás. Darčeky nosí Ježiško pod vianočný stromček. Ale na rozdiel od nás si ich rozbaľujú už pred Štedrou večerou.

Na maďarských stoloch nesmie chýbať kapustnica, hríbová polievka s klobásou alebo halászlé (rybacia polievka), vyprázaný kapor alebo zubáč. Z dezertov sú veľmi oblúbené makové a orechové záviny. Vo väčšine rodín sa začínajú však Vianoce pečením tradičného svätoštepánskeho koláča, ktorý sa v prvú adventnú nedeľu položí na okraj stola a musí tam vydržať až do Troch kráľov. Pod obrus sa začiatkom adventu ukladajú zrnká obilia

Snímka: archív

z poslednej úrody a trs sena, ktorý symbolizuje vďačnosť hospodára za dary zeme a pranie dožiť sa i na budúci rok dobrej úrody.

FRÖHLICHE WEIHNACHTEN

Rakúšania milujú Vianoce a už niekoľko týždňov pred nimi pripravujú ručne vyrábané ozdoby na stromček – slamenky, orechy, sušené ovocie. Pečie sa niekoľko druhov vianočného pečiva. Populárne sú malé medovníčky, sladkosti s čokoládovými polevami, ktoré sú rovnako populárne i v susednom Nemecku. Každý z členov rodiny sa snaží aspoň jeden darček zhotoviť vlastnými rukami. Stále sa ešte udržiava domáca výroba jasličiek, betlehemčekov, ktoré sa v rodinách dedia a pod vianočnými stromčkami je ich často až niekoľko. Zvlášť krásne sú betlehemy z Tirolska, ktoré sú známe i za hranicami Rakúska. Rovnako starostlivo zhotovujú aj adventné svietniky a vence. Pletú sa z jedľových vetiev a fialových stúh. Na sviatok sv. Barbory sa režu čerešňové konáriky a dávajú sa za okná do váz s vodou. Komu „barborka“ vykvitne na Štedrý deň, ten bude podľa ľudovej povery žiť budúci rok v šťastí a hojnosti. Všetci Rakúšania očakávajú i príchod sv. Mikuláša. Sú presvedčení, že podobu populárneho svätého vytvoril v 19. storočí oblúbený rakúsky maliar Moritz von Schwind, ktorý vraj ako prvý namaloval sv. Mikuláša s dlhou bielou bradou a fúzami a v plášti s kapucňou lemovanou kožušinou. Ten rozdáva deťom na Mikuláša predovšetkým sladkosti a ovocie. Hlavnú nádielku darčiekov však oznamuje zvonček v podvečer Štedrého dňa. Keď doznie zvonenie, odoberú sa deti aj dospelí k vianočnému stromčeku a radujú sa z darčiekov, ktoré priniesol Ježiško. Rakúšania si najviac cenia vtípné a vlastnými rukami vyrobené darčeky. Všetky balíčky otvára hlava rodiny. Otec tiež určuje, ktorý kto dostane.

V Rakúsku sa na Vianoce najviac jedia ryby, bravčové rezne, ale i zajac a sladká kukuričná kaša s hrozienkami a jablkami poliatá čerešňovým likérom.

Snímka: net

Monumentálne mnohotvárne básnické, dramatické a esejistické dielo Paula Claudela, jedného z najvýznamnejších svetových dramatikov 20. storočia, nemá čo do šírky a rozmanitosti záberu obdoby medzi jeho súčasníkmi.

Ako to už býva zvykom pri objavení sa veľikána, hneď sa nájdu jeho kritici. A tak najmä francúzski voľnomyšlienkarci označili Claudela za konzervatívny a „reakčný“ monolit, obrátený do minulosti, neochvejný až útočný vo viere, ťažkopádny, priam nudný v svojom ustavičnom zvelebovaní Boha a Božej slávy, krásy a pravdy, ktorý akoby už nemal čo povedať človeku v druhej polovici 20. storočia. Český literárny vedec a disident Václav Černý ho označil za „zanovitého ultramontáneho katolíka tradičného typu“. Ale napokon – prečo nie...?

AS MILOSTÍ

Cesta Claudela ku „katolíkovu tradičného typu“ však nebola priama, a už vôbec nie jednoduchá, ako, napokon, nie je nijaká konverzia. Vyrastal síce v katolíckej rodine a ako 12-ročný išiel na prvé sväté prijímanie, no neskôr si na toto obdobie spomína ako „na náboženské vyvrcholenie a zároveň koniec dodržiavania náboženských predpisov a úkonov“. Až do času milostí, do Vianoc roku 1886...

Mladý, 18-ročný začínajúci literát, sa vyberie 25. decembra, na Božie narodenie, za inšpiráciou do katedrály Notre-Dame. Vchádza tam ľahostajný, vychádza „omámený, taktajúci sa a ohúrený“. Keď seminaristi zaspievali počas slávnostných vešpier *Magnificat*, stalo sa čosi nečakané, o čom Claudel napísal: „*Stál som v zástupe pri druhom stpe pri vchode do chóru. Na pravej strane, pri sakristii. Vtedy sa stalo nie o, o podnes ovláda celý môj život. V okamihu som bol zasiahnutý priamo do srdca a zrazu som veril. Veril som s takou silou a dôverou, s takým povznesením celej bytosti, s takým presvedčením a istotou, že neostalo vo mne miesto na nijakú pochybnosť, že mojou vierou odvtedy neotriasli nijaké knihy, rozumové úvahy i náhody búrlivého života, ba ani sa jej*

Claudelove Vianoce

Jeho dielo dodnes vzbudzuje pozornosť a predsa u nás vychádza len sporadicky. Rozhodne však patrí k tým autorom, ktorí si zaslúžia „znovuobjavenie“. Na Slovensku určite.

len nedotkli. Odrazu som mal zdruvujúci pocit nevinnosti, ve ného Božieho detstva, akoby nevyslovíte né zjavenie. Pomyslel som si: Akí š astní sú udia, ktorí veria. Že by to, o veria, bola naozaj pravda? Je to pravda. Boh jestvuje. H a, tam je. Je to niekto, je to bytos taká osobná, ako ja. Miluje ma. Volá ma. Nasledovali slzy a vzlyky. Nežný spev Adeste fideles iba zvyšoval moje pohnutie a pocit nesmierneho š astia.”

AS DOTYKOV, AS OBDIVOVANIA

Nie každému je daná milosť „totálnej“ konverzie. Študentský život, chýrne literárne utorky u básnika Stéphanu Mallarmého, no najmä pochybnosti intelektuála sa sriedajú s úprimným hľadaním pravdy. Až kým neprišli Vianoce 1889. Vtedy 21-ročný, čerstvý držiteľ vysokoškolského diplomu z práva, ide na svedč. Pred rodinou tají svoju konverziu, ale vracia sa k aktívnemu katolicizmu a k dodržiavaniu náboženských praktík.

Až opäť prišli Vianoce... Vianoce roku 1899. Vtedy sa Claudelovi splní jeden z jeho veľkých snov: sviatky trávi v Svätej zemi – v Betleheme... Dalo by sa povedať, že u Claudela sa začína spájať čas milostí s časom dotykov. Dotykov s pravdou a pravdy.

V roku 1909 ako kariérny diplomat nastúpi za konzula do Prahy. Prirodzene – tesne pred Vianocami... A čas milostí sa pre Claudela stáva aj časom obdivovania. Uchvátil ho totiž český barok: „*Tie krásne kostoly, Týnsky chrám, Loreta, Svätý Mikuláš, kde všetko h adí na oltár a všetko je preniknuté vnútorným životom a výre nos ou, kde celá stavba je v akvzdaním, ku ktorému sa ihne pripájame, kde všetko je mier, rados, rozjímanie, skladba a nielen úsmev, ale aj smiech, kde sa na oltári ty i Madona a vystiera k nám obe ruky...*“

Počas svojej pražskej diplomatickej misie objavuje slovanský svet: „*Slovanské more, tá bez tvará hlbina, v ktorej korení Európa a ktorá Európu vždy zásobí dávkou bolesti, keby jej tak náhodou chýbala... Všetky rieky smerujú do mora, ktoré sa podobá chaosu, no iba Dunaj te ie do Raja...*“ Tu začne písať *Sväté obrázky z iech*, ba dokonca je tak uchvátený slovenskými ľudovými rozprávkami, že spracúva motív rozprávky *O slncovom koni* (dlho ostal v rukopise, až kým ho roku 1965 uverejnil časopis *Figaro littéraire*.)

Iné Claudelove Vianoce netreba priťahovať za vlasy a umelo hľadať súvislosti, i keď by sa asi našli. No sviatky v rokoch 1886, 1889, 1899 a 1909 nepochybne znamenali v jeho duchovnom živote významné miesto.

Ako spomienku na Claudelov pražský pobyt venujeme všetkým hľadačom pravdy Claudelovu báseň *Pražské Jezuliatko*. Možno kvôli pokusu priblížiť sa aspoň trochu k autenticite a genius loci, uverejňujeme ju v českom preklade Jana Čepa:

Pražské Jezulátko

Padá sniž. Širý svet je bezpochyby mrtev. Je prosinec.
Ale jak je útulno, můj Bože, v malém pokojíku!
Řeřavé uhlí v krbu
vrhá na strop dřímotné odlesky.
Je slyšet odkudsi vodu, která vře a tiše bublá.
Nahoře na přihrádce, nade dvěma postýlkami,
pod skleněnou bání, s korunou na hlavě,
vládné a trůní Pražské Jezulátko;
jedna ručka drží zeměkouli,
druhá se vztahuje k ochraně
nad tyto maličké, kteří se mu důvěřují;
je tolik milé v svém dlouhém slavnostním rouše
a vznešené pod nesmírným žlutým kloboukem.
Je zcela samo před krbem, který je ozařuje
jako hostii skrytou ve svatostánku.
Ježíšek bdí až do úsvitu nad svými bratříčky.
Věčné bytí naplňuje pokojík,
neslyšitelné jako dech,
vtělené ve všechny tyto chudobné věci,
prosté a nevinné.
Když je On s námi, nemůže se nám stát nic zlého.
Můžeme spát; Ježíš, náš bratr, je zde.
Je náš, a také všechny tyto dobré věci:
krásná panenka a dřevěný kůň
a ovečka –; jsou s námi všichni tři,
tuhle v koutku.
My spíme, ale všechny tyto dobré věci jsou naše!
Záclony jsou zataženy. – Kdesi v dálece, bůhví kde,
odbějí na věži jakási noční hodina.
Dítě, šťastné v své teplé postýlce,
chápe, že spí, a cítí, že je šťastno;
že je s ním někdo, kdo je má rád;
trochu se zavrtí, vystrčí ručku,
pokouší se probudit, ale nemůže.

PAVOL PRIKRYL,
ANDREA ELIÁŠOVÁ

Vydavateľské a prekladateľské dielo Slovenského ústavu svätých Cyrila a Metoda v Ríme

Pri inil sa o zachovanie kresťanských tradícií

Pred päťdesiatimi rokmi stanovily Slovenského ústavu svätých Cyrila a Metoda (SÚSCM) zhrňali ciele ustanovizne do štyroch bodov. Tretí mal za cieľ „koordinovať náboženské štúdiá, vydávať a rozširovať náboženskú tlač“.

Snímka: archív SÚSCM

Vydavateľská činnosť SÚSCM a s ním úzko súvisiaca prekladateľská aktivita, nebola teda prvoradým cieľom jeho zakladateľov. Prvoradým sa stala vonkajšími okolnosťami a vnútornými potrebami a to vtedy, keď vydávanie náboženských kníh a časopisov sa stalo prioritnou potrebou pre záchranu a udržanie kresťanského „dedičstva otcov“ na Slovensku. Tak sa stalo, že vydávanie kníh a časopisov sa stalo najznámejšou a najhmataiteľnejšou aktivitou SÚSCM v Ríme.

SÚSCM v Ríme sa v rozhodujúcej miere pričínal o zachovanie kresťanských, zvlášť katolíckych tradícií slovenského národa v období, keď zločinecký komunistický režim systematicky likvidoval kresťanstvom inšpirované národné povedomie a náboženské ctenie obyvateľov.

TRI MILIÓNY VÝTLAČKOV

O SÚSCM v Ríme všeobecne a o jeho vydavateľskom diele zvlášť jestvuje dnes na Slovensku len hmlistá predstava. Svedčí o tom nielen to, že od roku 1989 do dnes, na Slovensku z domácich autorov nikto nepublikoval nijaký relevantný príspevok o tejto najvýznamnejšej ustanovizni Slovákov v zahraničí, hoci táto za prvé štvrtstoročie svojej existencie vydala v exilových podmienkach vyše tisíc monografií, pravých i nepravých periodík a drobnotlačí v celkovom náklade okolo 3 miliónov výtlačkov. Ak sa v slovenskej tlači v tomto období aj nejaký článok objavil, neprekročil rámec príležitostnej publicis-

tiky, o prínose pre historiografiu nemôže byť však ani reči.

Keď hodnotíme výsledky tejto slovenskej ustanovizne v retrospektíve jej polstoročnej činnosti, práca na vydavateľskom poli patrí, medzi jej najúspešnejšie podujatia. Je taká rozsiahla a mnohostranná, že vari nebolo Slovenky a Slováka, ktorí by s ňou neboli prišli do styku. Slováci na Slovensku sa s ňou stretávali v modlitbových knižkách, v liturgických textoch a v náboženskej literatúre, ktorá kolovala z rúk do rúk, často v odpisoch, bez titulných strán a iných vydavateľských údajov, ktoré by mohli prezradiť jej zahraničný pôvod. O vnútornej hodnote a dosahu účinnosti publikácií Ústavu vydávali hodnoverné svedectvá tí, ktorým boli určené.

NEPLÁNOVANÝ ROZSAH

Pôvodná vydavateľská činnosť SÚSCM nebola plánovaná v takom mohutnom rozsahu, aký dosiahla v neskorších rokoch. Keď sa porovná počet publikácií v prvých rokoch trvania Ústavu s produkciou v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia, možno konštatovať podstatný vzrast. Tento vzrast nevznikol iba z potrieb Slovákov v zahraničí, ale najmä a predovšetkým z potrieb Slovákov na Slovensku, kde po roku 1948 režim zastavil – okrem časopisov *Katolícke noviny*, *Duchovný pastier* a *Slovo* (po roku 1968) – všetky ostatné katolícké periodiká a prakticky prestali vychádzať náboženské knihy. Takto vznikol vážny nedostatok

náboženskej literatúry. Tento nedostatok náboženských kníh zastihol slovenských katolíkov v čase, keď celá Katolícka cirkev po II. vatikánskom koncile prechádzala ďalekosiahlymi vonkajšími a vnútornými zmenami. Tieto skutočnosti si priam vynútili, aby SÚSCM prehýbil a rozšíril svoju nakladateľskú činnosť a aby pomáhal aspoň čiastočne odstraňovať nedostatky spôsobené na Slovensku zámernou ateistickou politikou komunistického režimu.

V tejto súvislosti treba zvlášť spomenúť aj časopisy, ktoré tvorili významnú časť vydavateľskej činnosti SÚSCM: mesačník *Hlasy z Ríma*, ktorý v roku 1978 pozmenil titul na *Slovenské Hlasy z Ríma*, štvrťročník *Diakonia/Slovenský k* az pre duhovenstvo, polročník *Magnifikat* pre rehoľné sestry a netreba nezabúdať na občasníky *Ozvena*, *Štepy a Žúp*, ktoré sporadicky vydávalo Slovenské gymnázium Antona Bernoláka v Ríme, integrálna súčasť SÚSCM.

NEUVERITE NÉ ÍSLA

Vydavateľská činnosť SÚSCM, najprv pod vedením Štefana Náhaluku a neskôr Štefana Vrableca, pričom podstatný podiel na nej mala aj komunita slovenských saleziánov, sa nesie celým oblúkom prvých dvadsiatich piatich rokov jeho existencie.

Za prvých 25 rokov edičná aktivita SÚSCM a Slovenského ústavu vykazuje vydávanie 11 periodík, 709 kníh a publikácií pod hlavičkou SÚSCM, 55 monografií a nepravých periodík pod hlavičkou Slovenského ústavu a 214 drobnotlačí. K tomu počtu sa zvyknú priradovať aj knižné publikácie, ktoré v slovenskom jazyku vytlačila Všerečovová vatikánska tlačiareň (Tipografia Poliglotta Vaticana), ktorých bolo v spomenutom období 12.

Na tejto vydavateľskej aktivite sa podieľalo 280 slovenských i cudzích autoriek a autorov, 35 ilustrátoriek a ilustrátorov, 72 prekladateľiek a prekladateľov prekladavších z 9 jazykov: z taliančiny 29, z nemčiny 29, z latinčiny 25, z francúzštiny 8, z angličtiny 6, z poľštiny 3, z češtiny, z flámčiny a zo slovinčiny po jednom.

Autorov úvodov, doslovov, slovníčkov, upravovateľov, redaktorov a korektorov bolo 72.

Všetky tieto pravé i nepravé periodiká, knihy, knižné publikácie a drobnotlače vyrobilo 36 tlačiarň v 6 štátoch (Taliansko, Rakúsko, Nemecko, Vatikánsky mestský štát, Kanada, USA).

Údaje za uplynulých 25 rokov, t. j. po páde tzv. železnej opony v roku 1989, po prechode SÚSCM pod priamu gesciu Konferencie biskupov Slovenska a jeho neskoršom pretransformovaní na Pápežský slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda a erigovaní Pápežského slovenského kolégia sv. Cyrila a Metoda, nie sú k dispozícii, pretože, žiaľ, dosiaľ ich nikto nespracoval...

DVADSA EDÍCIÍ

V edičnom programe SÚSCM nemožno najst presne ustálený plán. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že v jeho vydavateľskej činnosti bolo viac improvizácie než systematického plánovania. Treba však vziať do úvahy, že základným kritériom edičnej činnosti bolo vychádzať v ústrety najnaliehavejším potrebám slovenských čitateľov na Slovensku. Preto vychádzali diela, po ktorých bol najväčší dopyt, alebo o ktorých sa myslelo, že sú najpotrebnejšie.

Publikácie Ústavu možno zhruba zdeliť do šiestich tematických skupín: filozofické diela, teologické diela, Sväté písmo a liturgické knihy, modlitbové knihy a katechetická literatúra, cirkevné dejiny a životopisy svätých, krásna literatúra (poézia, próza, hudobniny).

Knížna tvorba SÚSCM v Ríme bola v roku 1988 zadelená do 20 edícií, ktorých názvy príznačne vyjadrujú ich zameranie, pričom viaceré sledovali dlhodobé redakčné plány: *Sväté písmo* (9); *Magistérium* (32 – dokumenty učiteľského úradu Cirkvi); *Liturgia* (58); *Modlitby* (14); *Homiletika* (13); *Katechéza* (8); *Kresťanská výchova* (6); *Biblica* (2 – diela vedeckého alebo vedecko-náučného rázu pre štúdium Svätého písma); *Lux et vita* (8 – diela odboru teologických vied); *Logos* (9 – filozofické diela); *Mária* (6 – mariánska tematika); *Obzory* (44 – diela s náboženskou tematikou slúžiace na prehĺbenie kresťanského svetonázoru); *Meditácie* (47); *Svetlá* (39 – životopisné diela o svätoch a o hrdinských kresťanoch); *Jar* (9 – zábavno-výchovné knihy pre deti); *Mlados* (11 – diela pre rozličné kategórie mládeže); *Lýra* (42 – pôvodná poézia slovenských autorov a slovenské preklady poézie z iných jazykov); *Krásne slovo* (11 – pôvodná próza slovenských autorov a slovenské preklady prózy z iných jazykov); *Pramene* (4 – diela týkajúce sa kresťanskej minulosti Slovenska); *Hudba* (30).

Každá jedna z týchto dvadsiatich edícií by si zaslúžila podrobnú analýzu, bohužiaľ, pokiaľ viem, dodnes, sa nestala ani jedna predmetom bakalárskeho, magisterského či doktorandského štúdia na žiadnej z 38 vysokých škôl a univerzít, ktoré Slovensko dnes neviem načo má.

Keď v roku 1955 vzniklo *Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda*, jeho prvoradou námerou bolo vydať slovenský preklad Svätého písma. Je len prirodzené, že kľúčovou edíciou Ústavu sa stala edícia *Sväté písmo* v ktorej do roku 1989 vyšlo 9 kníh. Prvý preklad Nového zákona Štefana Porúbčana SJ knižne vyšiel v roku 1968. Korunou edície bolo vydanie nového slovenského prekladu celého Písma svätého v jednom zväzku roku 1995 s komentármi biblistu Jozefa Heribana.

ZÁPIS DO DEJÍN CIRKVI A KULTÚRY

Najvýznamnejšou edíciou Ústavu však je *Liturgia*. Nie preto, že je najpočetnejšia, obsahuje až 58 vydaných jednotiek, ale preto, lebo práve v tejto edícii sa odráža reálny prínos

Snímkou: archív SÚSCM

SÚSCM pre uskutočnenie liturgickej reformy v slovenskej rečovej oblasti.

Každá jedna z dvadsiatich edícií by si zaslúžila podrobnú analýzu, bohužiaľ, dodnes sa nestala ani jedna predmetom bakalárskeho, magisterského i doktorandského štúdia na žiadnej z 38 vysokých škôl a univerzít, ktoré Slovensko má.

Kto chce vedieť, ako sa postupne stávala v slovenských katolíckych kostoloch, najprv mimo územia Slovenska, potom aj na Slovensku, slovenčina bohoslužobným jazykom, vonkoncom nemôže obísť podrobnú analýzu tejto edície. Dni, týždne, mesiace, ba roky mravej práce Pracovného kruhu SÚSCM pri prekladaní základných liturgických textov do slovenčiny sú jedným z najvýznamnejších počinov, ktorým sa SÚSCM zapísal nielen do dejín Katolíckej cirkvi na Slovensku, ale i do kultúry nášho slovenského národa, v tom čase vystavenému štátnej ateizácii a systematickej dechristianizácii spoločnosti. Zostáva holým faktom, že bez cieľavedomého zanietenia hŕstky obetavých pracovníkov SÚSCM liturgická reforma ustanovená II. vatikánskym koncilom by sa v slovenskom jazykovom prostredí neuskutočnila ani tak rýchlo, ani tak kvalitne. Možno hrdo povedať, že ak je v slovenských chrámoch slovenčina už desaťročia liturgickým jazykom, tak je to dielo SÚSCM v Ríme. *Spiritus movens* či *spiritus rector* tejto činnosti bol Štefan Vrablec, dnes emeritný svätiači biskup bratislavsko-trnavskej arcidiecézy.

ŽIVOTOPISY I POÉZIA

Jednou z najobľúbenejších edícií bola edícia *Svetlá*, v ktorej vyšlo niekoľko desiatok populárnych životopisov svätých a hrdinských kresťanov. Ich autormi boli ako cudzí, tak aj slovenskí autori. Najznámejšou knihou tejto edície bol akiste životopis svätých bratov Cyrila a Metoda z pera Michala Lacku SJ, ktorý vyšiel v šiestich vydaniach a niekoľkých prekladoch.

Mimoriadnu pozornosť si zaslúžila edícia poézie *Lýra*, ktorú prakticky od jej začiatku redigoval básnik Gorazd Zvonický. Vychádzala v nej pôvodná poézia slovenských exilových a na Slovensku proskribovaných autorov a slovenské preklady kresťanstvom inšpirovanej poézie svetoznámych básnikov. Do pádu Železnej opony vyšlo v tejto edícii 42 básnických zbierok. Nepochybne najznámejšou knihou tejto edície sa stala dvojzväzková antológia zo svetovej lyriky *Návštevy*, ktorú zostavil básnik Karol Strmeň. Antológia zo svetovej lyriky predstavovala 225 básnikov, počnúc židovským kráľom Dávidom, končiac Robertom Lowellom, americkým básnikom kresťanskej inšpirácie z 20. storočia. *Návštevy* vyšli roku 1972, v Medzinárodnom roku knihy, ktorý vyhlásilo UNESCO. Spomínam to preto, lebo práve v tomto roku SÚSCM v Ríme vydal najväčší počet titulov kníh a časopisov v svojej histórii. Bohužiaľ v tomto uznávanom roku venovanom výmene kultúrnych hodnôt na medzinárodnej úrovni, tzv. poštový úrad Praha, v skutočnosti cenzúrna agentúra ŠTB, vrátil späť do Ústavu tisíce knižných balíčkov určených adresátom na Slovensku.

Zvláštnu zmienku si zaslúži edícia *Hudba*, v ktorej vyšli hudobné skladby slovenských autorov, dovedna 30 jednotiek, predovšetkým partitúry zhudobnených liturgických textov, najmä omši, jej domovskými autormi boli skladatelia cirkevnej hudby Július Gašparík a Stanislav Kmotorka.

Nehľadiac na zvláštnosti niektorých edícií, je zjrejmé, že vo vydavateľskom diele SÚSCM prevládajú preklady nad pôvodnou slovenskou tvorbou. Nie je to nijaké slovenské špecifikum. Malé národy vždy prijímali kultúru národov väčších a intelektuálne silnejších. Vydavateľská aktivita SÚSCM obstojí aj v porovnaní s českou *K eš anskou akadémiou*, a s inštitúciami iných národov z nášho geopolitického priestoru aktivizujúcimi sa v Ríme.

Som veľmi rád, že v tých najťažších rokoch boja o „dedičstvo otcov“ Boh doprial nášmu národu ľudí formátu kňazov akými boli Michal Lacko SJ, Félix J. Litva SJ, Ľudovít Macák SDB, Štefan Náhalka, Jozef Tomko, ktorí stáli pri zrode myšlienky SÚSCM v Ríme, osobnosti akými sú Dominik Hrušovský a Štefan Vrablec, ktorý Ústav dobudovali na ustanovení celonárodného významu a medzinárodného rešpektu.

JOZEF M. RYDLO

(Redakčne skrátená prednáška, ktorá odznela v Bratislave 5. 12. 2013 na Medzinárodnej vedeckej konferencii SÚSCM 1963-2013)

Martin Hattala sa narodil v rodine roľníka a remeselníka v hornooravskom mestečku Trstená dňa 4. novembra 1821. Po absolvovaní základnej školy v rodisku navštevoval gymnázium postupne v Trstenej, Jászberényi, Fálegyháze a v srbskej Subotici. Od roku 1841 bol v bratislavskom kňazskom seminári Emerikanum. Teológiu študoval od roku 1842 v Trnave a v rokoch 1844 až 1848 vo Viedni v Pázmáneu. V roku 1848 ho vysvätili za kňaza a stal sa kaplánom v Bzovíku a potom v Hodruši. Od roku 1850 bol profesorom „českoslovenčiny“ na gymnáziu v Bratislave. Potom študoval jazykovedu na filozofickej fakulte pražskej českej univerzity. V roku 1854 sa stal súkromným docentom a prednášal slovanskú filológiu na českej univerzite v Prahe. V roku 1860 sa stal mimoriadnym a v roku 1864 riadnym profesorom na univerzite v Prahe. Zomrel v Prahe dňa 11. decembra 1903.

GRAMATIKA PRE PASTORÁCIU

V Subotici prišiel Martin Hattala do styku so srbským kultúrnym prostredím a osvojil si srbcínu. Tam sa však postretal aj so študentmi z iných slovanských krajín a učil sa aj iné slovanské jazyky. V čase štúdií v Trnave sa stal členom krúžku, ktorý tam založili a viedli Ján Palárik a Jozef Karol Viktorin. Za prednášateľa na pražskú univerzitu ho odporučal Pavel Jozef Šafárik.

Už počas svojich štúdií vo Viedni zostavil Martin Hattala stručnú gramatiku slovenčiny pre potreby pastoračnej praxe. Zaoberal sa v nej predovšetkým tvaroslovím. V auguste 1847 sa zúčastnil v Čachticiach štvrtého zasadnutia spolku Tatrín o jednotnom spisovnom jazyku Slovákov a o návrhu etymologického pravopisného princípu. Stal sa aj členom jazykovedného výboru Tatrína, ktorý viedol Ľudovít Štúr. Vtedy ho poverili úlohou vypracovať novú slovenskú gramatiku. Spolu s Michalom Miloslavom Hodžom vydal v roku 1847 v Banskej Bystrici dielo *Epigenes Slovenicus*, v ktorom odôvodnil potrebu

Pred 110 rokmi zomrel v Prahe jazykovedec Martin Hattala

Tvorca slovenskej gramatiky

Rozpoznal rozdiel medzi slovenčinou a češtinou. Vyvrátil mnohé tvrdenia Čechov, podľa ktorých nie je slovenčina samostatným jazykom. MARTIN HATTALA.

etymologického pravopisu. V roku 1848 bol jedným z iniciátorov diskusie o reforme štúrovského pravopisu. Odvtedy začal na novej slovenskej gramatike pracovať. V roku 1850 vydal v Banskej Bystrici latinskú prácu o slovenskej gramatike – *Grammatica linguae Slovenicae* (Gramatika slovenského jazyka) –, v ktorej sa, ako prívŕzenec česko-slovenskej jazykovej jednoty, usiloval o priblíženie slovenčiny češtine.

KRÁTKA MLUVNICA SLOVENSKÁ

Pri definitívnom uzakonení jednotného spisovného jazyka Slovákov, ktoré prerokovali na stretnutí štúrovcov a bernolákovcov v Bratislave v roku 1851, napísal z poverenia osobitného výboru normatívnu príručku spisovnej slovenčiny – *Krátka mluvnica slovenská*. Tlačou vyšla v roku 1852. Syntetizoval v nej bernolákovskú i štúrovskú tendenciu vo vývoji slovenského jazyka a vytvoril základňu, z ktorej v podstate vyrastá dnešný slovenský spisovný jazyk. Práca mala základný význam pre ustálenie pre ďalší vývoj spisovnej slovenčiny. Potom sa venoval aj štúdiu češtiny a ďalších slovanských jazykov. V roku 1851 vyšlo v Bratislave jeho ďalšie jazykovedné dielo *Tschechisch-slowakische und Deutsche Aufgaben zum beiderseitigen Übersetzen und Lesestücke* (Česko-slovenské a nemecké úlohy pre obojstranné prekladanie a články).

K problematike spisovnej slovenčiny sa vrátil v rokoch 1864 a 1865, keď vyšla jeho dvojzväzková práca *Mluvnica jazyka slovenského*. Jej druhý zväzok vydala svojím nákladom Matica slovenská ako prvú ucelenú učebnicu o slovenskej syntaxi.

Na Slovensku uverejňoval Martin Hattala svoje príspevky najmä v časopisoch Orol

Tatránski, Slovenskje národňje novini a Slovenské pohľadi.

Vo vedeckom výskume sa Martin Hattala zameriaval na problematiku českého a slovenského hláskoslovía, tvaroslovía a skladov. Už v roku 1854 vydal prácu *Zvukosloví jazyku staro a novo- eského a slovenského*. O rok neskôr vyšlo jeho dielo *Skladba jazyku eského*, ktoré znamenalo cennú službu pre český jazyk. Prácu *Srovnávací mluvnice jazyka eského a slovenského*, ktorá vyšla v Prahe v roku 1857, zaviedli do škôl ako učebnicu. V odborných českých časopisoch – Časopis Českého muzea, Kritická příloha k Národním listům, Krok, Národní listy, Osvěta, Pokrok, Prager Morgenpost, Světozor – uverejňoval štúdie o slovanskej filológii. Obhajoval pravosť staročeských pamiatok, za čo ho kritizovali českí pozitivistickí vedci. Pre svoju rigoróznosť sa dostal do sporu s viacerými jazykovedcami. Svoje kritiky a polemiky zhrnul v práci *Brus jazyka eského*, ktorá vyšla v Prahe v roku 1877. Autorsky spolupracoval aj na náučnom slovníku, ktorý pripravoval František Ladislav Rieger.

ZNÁMY AJ ZA HRANICAMI

Politicky sa chcel Martin Hattala opierať o veľké a mocné Rusko. Napísal o tom: „Nepanuje-li Rus v deváté ástce okruhu zemského?“

Martin Hattala získal viaceré medzinárodné ocenenia. V roku 1858 sa stal členom Rímskej akadémie Dei Quiriti, v roku 1861 Kráľovskej českej spoločnosti nauk, v roku 1867 dopisujúcim členom akadémie v Záhrebe a bol aj členom akadémie v Petrohrade. Vyznamenali ho ruským Radom sv. Anny 2. stupňa. Na jeho prácu nadviazali ďalšie generácie slovenských jazykovedcov.

UBOMÍR VILIAM PRIKRYL

PriestorNet

**PRAVÝ
POHĽAD
NA SVET**

priestornet.com

*Vinšujem vám v tieto slávne
sviatky*

Krista Pána narodenie

všetko, o si od milého Pána

Boha žiadate:

hojnos zdravia, š astia,

Božieho požehnania

a po smrti krá ovstvo nebeské.

Váš Pavol Prikryl, šéfredaktor

Objednajte si
dvojtyždenník o náboženstve a kultúre

VOX

Celý ročník
si môžete objednať
kedykoľvek v priebehu roka.
Neprídete tak nielen o jednotlivé čísla, ale ani o prílohy.

**Ročné predplatné je 10 eur,
polročné 6 eur.**

Do správy pre prijímateľa kvôli identifikácii platby
uved'te
priezvisko a adresu

VOX

Dvojtyždenník o náboženstve
a kultúre

Vydáva Občianske združenie

Vox In Deserto

Sídlo OZ ViD a adresa redakcie:

Dvojkřížna 4, 821 07 Bratislava

ISSN 1339-3634

Vychádza dvojtyždenne v pdf podobe.

Predplatné si je možné objednať

e-mailom alebo telefonicky:

vox@prikryl.sk

+421 915 793 811

Číslo bankového konta: 7516949112/0200

Šéfredaktor: Pavol Prikryl

tel. +421 915 793 811,

e-mail: vox@prikryl.sk,

prikryl62@gmail.com